

Onsdagen den 2 april

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av fru tredje vice talmannen.

§ 1 Ersättning till yrkesfiskare för skada genom oljeutsläpp

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 10 med anledning av motion angående ersättning till yrkesfiskare för skada genom oljeutsläpp.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Fru talman! Fiskarnas yrke och deras situation är förenade med stor risktagning och många risker. Till de gamla riskerna får man räkna det som vädret kan ställa till med och vad naturen i övrigt kan bidra med – kanske en klippkant tar tag i trålen så att man tappar redskapet eller kanske den fastnar i något gammalt fartygsvrak eller liknande. Nu har de risker tillkommit som man kan råka ut för på grund av oljeutsläpp – och de blir för varje år allt allvarligare.

Det talas i den här aktuella motionen av herr Åberg om vad en fiskare råkat ut för. Två mindre fartyg hade kolliderat i södra Kattegatt. Det läckte ut olja från ett av dessa. Sedan kom ett fartyg och sprutade på kemiska bekämpningsmedel, vilket gjorde att oljan klumpade ihop sig och sjönk något. Detta gjorde att en trålare som kom dragande med sin trål och hade mycket stora svårigheter att ändra sin kurs råkade gå in genom detta bälte med besprutad olja. Klumparna flöt inte riktigt som vanlig olja. De var litet under vattnet, och det fick den olyckliga konsekvensen att en sådan här klump drogs in i kylvattenintaget, och maskinen på den aktuella fiskebåten blev helt förstörd. Det har inte funnits någon som helst möjlighet att få ersättning för denna skada.

Detta är bakgrunden till motionen. Jag är mycket tacksam för den positiva behandling som utskottet har gett motionen, och jag har ingenting att yrka därutöver. Däremot vill jag göra ett par mindre randanmärkningar.

Det skydd som vi hoppas kunna få och den skadeersättningsmöjlighet som vi räknar med att kunna få när de konventioner som nämns i utskottsbetänkandet träder i kraft får betraktas som goda. Men detta gäller huvudsakligen inom svenskt territorialvatten, och huvuddelen av fisket försiggår faktiskt utanför det, på internationellt vatten. Dessutom kan det förekomma oljeutsläpp som kan förorsaka skada av fartyg som tillhör icke konventionsansluten nation. Därför är behovet av att något slags ersättningar för detta ordnas kanske litet större än vad som antyds i utskottets betänkande. Men jag har inget ytterligare yrkande. Jag finner utskottets betänkande vara ett mycket stort och välkommet steg framåt.

Onsdagen den
2 april 1975

*Ersättning till
yrkesfiskare för
skada genom
oljeutsläpp*

Onsdagen den
2 april 1975

*Ersättning till
yrkesfiskare för
skada genom
oljeutsläpp*

Herr TORWALD (c):

Fru talman! Oljeutsläppen är allvarliga ur såväl fiske- som miljösynpunkt. Av den anledningen har jag ägnat uppmärksamhet åt dessa problem under många år. Redan 1971 interPELLERADE jag för att påtala olägenheterna av att tullverket nästan uteslutande använde sig av dispergeringsmedel när det gällde att bekämpa oljeutsläppen. Dispergeringsmedlen medförde att olja sänktes och lagrades på botten. Samtidigt medförde detta att betingelserna för fiskynglens tillväxt försämrades – och i många fall dog fiskynglen i de aktuella farvattnen.

Jag har sedan på olika sätt försökt ta upp frågorna här i riksdagen, genom interpellationer etc. Åren 1971, 1973, 1974 och 1975. Jag hoppas att det efter hand har lett till att man blivit mer medveten om att oljeutsläpp primärt måste bekämpas genom att oljan tas upp i stället för att den får driva in till stränderna eller sänks till botten med hjälp av dispergeringsmedel.

Vad motionären tar upp gäller inte i första hand tillgången på fisk i de aktuella vattnen, utan de problem som uppkommer när olja driver in i de områden där fiske bedrivs och skadar antingen fartygets maskineri eller dess utrustning.

När vi i lagutskottet började behandla denna fråga trodde vi att det fanns goda möjligheter för fiskarna att få ersättning för sådana skador, eftersom vi anslutit oss till den s. k. ansvarighetskonventionen och denna i sin tur har lett till att vi redan 1973 införde en lag om ansvarighet för oljeskador till sjöss. Denna lag kan emellertid bara tillämpas på oljeutsläpp inom de till konventionen anslutna ländernas territorialvatten. Därtill kommer att lagen inte är tillämplig på oljeutsläpp från de oljeborrarna som nu finns ute i Nordsjön. Sist, men inte minst viktigt är att konstatera att denna lag ännu inte trätt i kraft på grund av att konventionen inte har undertecknats av tillräckligt många länder.

Det internationella samarbetet på oljeskyddsområdet har vidare lett till den s. k. fondkonventionen som skall ge möjligheter till ersättningar för skada orsakad av oljeförorening. Men inte heller den konventionen har ännu trätt i kraft. Inte ens när den konventionen så småningom träder i kraft ger den fiskarna rätt till ersättning i de fall då man inte kan fastställa vilket fartyg som vållat den aktuella skadan. Dess värre är detta regeln när ett fartyg på ett olagligt sätt rengör sina tankar till havs eller släpper ut smörjolja från maskinerna för att slippa dra på sig kostnader för att i hamn avhända sig olja.

Man har i Sverige gjort ett försök att skapa bättre möjligheter att fastställa vilket fartyg som gjort sig skyldigt till ett aktuellt oljeutsläpp. Från den 1 februari i år gör man nämligen en partikelmärkning av oljan, och man hoppas att på den vägen kunna åtminstone i större omfattning än f. n. fastställa vilket fartyg som är det skyldiga.

Trots att statsmakterna alltså vidtagit en hel del åtgärder för att komma till rätta med olägenheterna av oljeutsläpp har de problem som aktualiserats i motionen 1975:891 av herr Åberg inte kunnat lösas. Utskottet

har därför uttalat att det krävs någon form av utredning. Vi räknar med att regeringen kommer att följa utvecklingen på området och vidta de åtgärder som är nödvändiga för att förbättra möjligheterna för yrkesfiskarna att få ersättning för skador som vållats av oljeutsläpp.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 7 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller stat för försvarets fastighetsfond jämte motion

Nr 8 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller ekonomiskt försvar inom handelsdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 3 Vidgad rätt till skadeersättning åt militär personal

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 9 med anledning av motion om vidgad rätt till skadeersättning åt militär personal.

Herr TORWALD (c):

Fru talman! Jag har inte begärt ordet för att kritisera utskottet och dess ställningstagande utan närmast för att ge en liten bakgrund till min motion 1975:25.

När för något år sedan en drygt 50 år gammal man vände sig till mig och redogjorde för sin situation, blev jag ganska förvånad. Han talade om att han vid beredskapstjänstgöring under krigsåren hade drabbats av en olycka. Jag vill minnas att det var 1943 eller 1944. På grund av gällande bestämmelser tvingades han nu att leva på i stort sett existensminimum. Han undrade om jag tyckte detta var riktigt, vilket jag naturligtvis hade svårt att påstå. Jag framhöll att jag skulle undersöka saken och att han antagligen inte hade reda på vilka bestämmelser som gällde. Det borde vara möjligt att få en bättring till stånd.

På min uppmaning kontaktade han så småningom rättshjälpen och fick klarlagt att han faktiskt inte hade rätt till högre ersättning än den han f. n. uppbar. Det gjorde mig både bestört och förvånad att det i det sociala skyddsnät som vi har byggt upp fortfarande kunde finnas sådana blottor att en människa, som under beredskapsåren på 1940-talet tvingades till en lång tjänstgöring med många gånger stora ekonomiska försakelser och som under en militär övning vållades sådan skada att han blev invaliderad för hela livet, så sent som 1974 skulle tvingas

Nr 47

Onsdagen den
2 april 1975

*Vidgad rätt till
skadeersättning åt
militär personal*

Onsdagen den
2 april 1975

*Vidgad rätt till
skadeersättning åt
militär personal*

leva på ett belopp av 16 320 kr. per år.

Att märka är att en folkpensionär med denna inkomst är nästan befriad från skatt. Men dessa regler gäller inte för en person som har en livränta av denna karaktär. Detta gör att han har utomordentligt svårt att över huvud dra sig fram. Det är såsom vederbörande sade: "Man svälter inte ihjäl, men man kan inte mer än klara mat och husrum. Resten är sådant som man har fått lära sig avstå ifrån."

Att denna situation har uppstått beror uppenbarligen på att de värnpliktiga många gånger gick direkt från sin värnpliktstjänstgöring över till beredskapstjänstgöring. De hade alltså inte varit ute i förvärvslivet och nått upp till några ordentliga arbetsinkomster. Därför låstes deras ersättning vid en nivå som var gällande för praktikanter. Än i dag är inkomsten låst vid den nivå som gäller för en nyanställd ute i arbetslivet.

Utskottet uttrycker förhoppningen att det skall bli en ändring och skriver: "Chefen för försvarsdepartementet har den 14 november 1974, som svar på en fråga i riksdagen om ökad trygghet vid olycksfall för värnpliktiga m. fl., uttalat att han hade för avsikt att inom departementet utreda möjligheten att betala ut särskild ersättning i åtminstone vissa svåra äldre skadefall. Enligt vad utskottet har inhämtat pågår numera en sådan utredning och för ändamålet biträder en expert från riksför-säkringsverket."

Jag vill avsluta mitt anförande med att uttala den förhoppningen att det fall som jag här har åberopat skall tillhöra dessa "åtminstone vissa svåra äldre skadefall" som skall få en rimlig uppräknig av livräntan. Jag har inget annat yrkande än utskottet.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Fru talman! Herr Torwald sade inledningsvis att han inte ville kritisera försvarsutskottets betänkande i den här frågan, men jag hade faktiskt hoppats att han skulle uttala sin tillfredsställelse över vad vi har skrivit i betänkandet. Vi har ju erinrat om att en utredning pågår om dessa skadefall, särskilt äldre sådana. Vi har vidare sagt att vi finner denna inventering angelägen och också understrukt att vi vill se en snabb handläggning av ersättningsfrågor som uppkommer med anledning av skador under värnpliktstjänstgöringen.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TORWALD (c):

Fru talman! Jag vill gärna ta till vara möjligheten att reparera lapsusen att inte uttrycka min stora tillfredsställelse över försvarsutskottets positiva skrivning.

Överläggningen vad härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 4 Värnpliktiga lantbrukares tjänstgöringsförhållanden och krigsplacering

Nr 47

Onsdagen den
2 april 1975

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 10 med anledning av motioner om värnpliktiga lantbrukares tjänstgöringsförhållanden och krigsplacering.

*Värnpliktiga
lantbrukares
tjänstgöringsförhållanden och
krigsplacering*

Herr FÅGELSBO (c):

Fru talman! I försvarsutskottets betänkande nr 10 behandlas motioner om värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden och krigsplacering. Det är riktigt, som det står i betänkandet, att frågan har behandlats förut här i riksdagen, men jag måste säga att jag nu finner försvarsutskottets skrivning mera positiv än den varit tidigare.

Utskottet åberopar de anvisningar som arbetsmarknadsstyrelsen utfärdat för personalplanläggning, uppskovsförfarande och kollektiv yrkesledighet inom jordbrukets blockorganisation, och det framhålles att blockorganisationen väntas medföra att antalet värnpliktiga lantbrukare med uppskov kommer att öka starkt. Utskottet talar också om att det s. k. avbytarsystem som förbereds för lantbrukare här skulle få en uppgift att fylla. Jag måste säga att jag ställer mig tvivlande till att avbytarsystemet i det fallet kan få någon som helst betydelse.

Det är bra att utskottet slagit fast att anstånd med repetitionsutbildning "kan beviljas värnpliktig som visar att tjänstgöringen skulle vålla väsentlig olägenhet i hans arbete eller bereda honom eller nära anhörig till honom väsentliga svårigheter". Utskottet är enigt, och jag anser att skrivningen är sådan att jag inte alls har anledning att ställa något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Svanström (c) och fru Göthberg (c).

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Fru talman! Herr Fågelsbo och jag har här i riksdagen tidigare resonerat om värnpliktiga jordbrukares tjänstgöringsförhållanden. Den här gången är det motioner dels från herr Fågelsbo och fru Göthberg, dels från herr Nilsson i Trobro m. fl. som vi har behandlat i försvarsutskottet.

Som herr Fågelsbo konstaterat har vi i utskottet försökt att göra en verklig ordentlig genomgång av den här frågan. Vi har haft samråd med ett stort antal myndigheter som sysslar med dessa ting och vi har i betänkandet lämnat en fyllig redogörelse för de möjligheter som jordbrukare och även andra med bärande skäl har att få anstånd med värnplikts-tjänstgöring. I utskottet har vi varit överens om att det är angeläget med en sådan redogörelse för att allt fler skall få klart för sig vilka vägar de skall gå för att få anstånd när de verkligen behöver det. Vi har understrukit behovet av särskild information just till värnpliktiga jordbrukare, och jag vill slutligen uttrycka den förhoppningen att en ökad in-

Onsdagen den
2 april 1975

Överläggningen var härmed slutad.

Kvinnan i försvaret

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

Nr 11 med anledning av motion om ökad trafikutbildning för värnpliktiga

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Kvinnan i försvaret

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 12 med anledning av motioner om kvinnan i försvaret.

Fru AF UGGLAS (m):

Fru talman! Jag ber om ursäkt för min i dag skraltiga röst. Jag skall därför fatta mig kort även om det här är en fråga om vilken jag gärna talar länge.

I höstas hade jag en interpellationsdebatt med försvarsminister Holmqvist om att en ny utredning borde tillsättas med uppgift att öppna militäryrket för kvinnan. Jag vill inte påstå att statsrådets entusiasm var stor. Men se, samma dag i slutet av februari som de kvinnliga frivilliga försvarsorganisationerna höll konferens här i riksdagshuset kring kvinnans ställning i försvaret kom beskedet från regeringen att en beredning skulle tillsättas! Och i denna beredning skulle även få ingå kvinnor, ja t. o. m. en representant för Riksförbundet Sveriges Lottakörer. Som herr Gustavsson i Eskilstuna säkert kan bekräfta så hade värnpliktsutredningen ingen kontakt med berörda kvinnoorganisationer vid utarbetandet av sin promemoria Kvinnan i försvaret.

Socialdemokratin tycker tydligen inte längre att det är oppurtunt att stå hindrande i vägen för kvinnan i försvaret – särskilt inte under det internationella kvinnoåret, kan man förmoda. Borde inte då försvarsutskottet ha kunnat vara litet morskare vid behandlingen av herrar Romanus och Olssons i Kil motion och min motion i frågan till årets riksdag?

Tillsättandet av den nya utredningen öppnade onekligen en bekväm väg för utskottet. Det var bara att hänvisa till utredningen, vilket man också gjorde. Men har inte försvarsutskottet en egen mening? Kunde inte försvarsutskottet ha kostat på sig en viljeyttring till kvinnans förmån?

Utskottet säger i en mening, som nästan förtjänar att bli klassisk, att utskottet delar åsikten att individuella kvalifikationer, utan särskild hänsyn till kön, mera än hittills bör vara bestämmande när man fördelar uppgifter inom totalförsvaret. "Mera än hittills" . . .

Fru talman! I många med Sverige jämförbara länder fyller kvinnan en mycket viktig funktion i sitt lands försvar. Det gör hon också i Sverige – på frivillig väg. Men till skillnad från dessa andra länder – Danmark, England, Frankrike, Israel, Förenta staterna m. fl. – kan den svenska kvinnan inte göra sitt försvarsintresse till sitt yrke. Hon kan inte bli officer, hon har inga avancemangsmöjligheter.

I maj 1968 framlade dåvarande flygvapenchefen, general Lage Thunberg, en väl genomarbetad skrivelse där han föreslog att flygvapnet skulle öppnas för de kvinnor som ville och var kvalificerade för en flygmilitär karriär. Ja, flygvapnet var så optimistiskt att man för pressen i detta sammanhang förklarade att man räknade med att regeringen redan innevarande år – dvs. 1968 – skulle häva den spärr i bestämmelserna som uteslutit kvinnor. I år, sju år senare, diskuterar vi samma fråga i riksdagen utan att ärendet förts framåt, om vi undantar den nya beredningen förstås.

Nu gäller det för den nya utredningen att arbeta snabbt, effektivt och utan den håglöshet som präglar försvarsutskottets betänkande.

I dagens DN finns en artikel om vilka yrken som enligt AMS och SACO/SR:s bedömning har goda framtidsutsikter. Officersyrket hör dit. Så nog finns det plats för kvinnorna alltid!

Herr ROMANUS (fp):

Fru talman! Lika rättigheter kräver lika skyldigheter. Det är den principiella grunden för Billy Olssons och min motion om kvinnorna i försvaret. Så länge kvinnorna inte har samma skyldigheter som männen att satsa tid och kraft för att bygga upp det försvar som syftar till att skydda vårt lands oberoende och frihet, så länge får man också räkna med att konservativa krafter kommer att använda männens större förpliktelser inom försvaret som en ursäkt för att ge kvinnorna ett större ansvar för hem och barn, och därigenom förhindra jämställdheten i familj och yrkesliv. Det är medvetandet om den risken som har fått Fredrika-Bremer-förbundet och Folkpartiets kvinnoförbund att uttala sig för att kvinnorna skall ta sitt ansvar inom försvaret.

De tre lagar som reglerar medborgarnas plikter på detta område – värnpliktslagen, civilförsvarslagen och tjänstepliktslagen – borde kunna arbetas samman och gälla lika för kvinnor och män. Då skulle vi få en totalförsvarssyn där varje människa – man eller kvinna – fick den uppgift i totalförsvaret som passar bäst för hans eller hennes kvalifikationer.

Så här uttrycktes den saken av folkpartiets styrelse i dess yttrande över en motion till 1974 års landsmöte:

”En differentiering av värnpliktstiden, så att respektive utbildningsmål avgör utbildningstidens längd, bör eftersträvas. Lika självklart bör eftersträvas en differentierad och individuellt anpassad utbildningstid för de civila delarna av försvaret. Tillsammans skulle detta kunna skapa ett framtida läge som gör det ytterst naturligt med en uttagning för respektive uppgift utan avseende på kön. Flertalet medborgare skulle erhålla utbildning för en totalförsvarsuppgift, med betydande variationer för både

män och kvinnor i fråga om uppgiftens art och utbildningens längd.”

Partistyrelsen fortsatte: ”Partistyrelsen vill inte – trots starka sakliga skäl för att försvaret liksom övrigt samhällsliv måste bygga på lika behandling av män och kvinnor – redan nu föreslå landsmötet att uttala sig för genomförande av principen om könsneutral uttagning till all utbildning för totalförsvaret. Frågorna har nämligen blivit ytterst litet belysta i hittillsvarande utredningar och i den allmänna debatten. Folkpartiets ungdomsförbund har gjort beaktansvärda insatser men i övrigt har nästan inget skett. Folkpartiet bör söka stimulera till belysning av frågeställningarna, både ur rättvisesynpunkt och ur totalförsvarssynpunkt. Hittillsvarande könsuppdelning inom totalförsvaret blir för vart år alltmer svår motiverad.”

Mot den här bakgrunden beslöt landsmötet, på partistyrelsens förslag, att uttala sig för en belysning av reformer som skulle undanröja könsbunden uttagning inom totalförsvaret och i stället ta till vara individuella kvalifikationer. Belysningen skulle avse både verkningarna på totalförsvaret och effekten på jämställdheten mellan män och kvinnor i samhället i övrigt. Det är en sådan utredning som Billy Olsson och jag har föreslagit i vår motion.

Försvarsutskottet påpekar att en utredning har tillsatts för att vidga möjligheterna för kvinnor att få arbete i försvaret. Det är bra. Men den viktiga frågan om individuell uttagning till uppgifter inom totalförsvaret utan hänsyn till kön, den får den här utredningen inte syssla med enligt de direktiv försvarsministern har utfärdat.

Jag skall ta upp några av de argument som har anförts mot att ge kvinnor samma skyldigheter som män inom totalförsvaret.

För det första har man sagt att kvinnor inte är lämpade för militära uppgifter. Det skulle alltså inte bli någon effektivitetsvinst om man fick dubbelt så många att välja på för de olika uppgifterna. Den uppfattningen stöds varken av internationella erfarenheter eller av utvecklingen av det svenska försvaret. Den råa styrkan – där männen onekligen i genomsnitt är överlägsna – spelar allt mindre roll inom försvaret, liksom på andra områden.

För det andra är en variant på samma tema att kvinnor av moraliska skäl inte bör få militära uppgifter. Kvinnan är ett högre väsen, som inte bör dras in i så smutsig verksamhet som krig, säger man. Mitt svar är: Att förbereda sig för dödande är lika motbjudande för män som för kvinnor. Om vi trots allt kommer fram till att vi måste ha ett försvar – i hopp om att slippa använda det – bör kvinnorna därför inte automatiskt uteslutas från militära uppgifter.

Dessutom skulle det vara en tveeggad förmån. Det moderna kriget i all sin ohygglighet gör inga undantag för civila. Att då ha fått en militär utbildning kan i vissa situationer bli en fördel.

För det tredje brukar praktiska invändningar också komma. Men de får lika litet stå i vägen för jämställdheten inom försvaret som brist på bekvämlighetsinrättningar och duschrum får vara ett skäl för en industri

att vägra anställa kvinnor.

I andra länder har kvinnorna deltagit i försvaret långt mer än i Sverige. Jag behöver bara nämna Israel, USA, England, Danmark och många befrielseörelser i tredje världen. Där har de praktiska olägenheterna av att människosläktet är uppdelat i två kön uppenbarligen kunnat bemästras.

För det fjärde brukar barnafödandet åberopas. Kvinnor föder i genomsnitt ungefär 1,7 barn. Graviditeten skulle alltså motsvara något slags "värnplikt". Men under större delen av graviditeten kan de flesta sköta sitt vanliga arbete. Det här resonemanget är särskilt farligt, eftersom det lätt glider över i att också skötseln av barnen blir en kvinnans värnplikt. Och det strider ju helt mot den jämställdhet som vi vill försöka främja, bl. a. genom den nya föräldraförsäkringen.

För det femte: Själv spjånade jag länge emot tanken på att ge kvinnorna samma förpliktelser inom försvaret som män, med ungefär följande resonemang: Lika rättigheter kräver lika skyldigheter, ja visst. Men så länge kvinnorna inte har lika rättigheter i praktiken, är det väl inte så angeläget att lassa på dem ytterligare en skyldighet. Den tankegången har fortfarande en del som talar för sig. Men den kan också fungera som ett hinder för jämställdheten. Och det har den blivit för de kvinnor som har velat söka arbete inom försvaret – framför allt för dem som redan arbetar där på lägre befattningar och finner att de inte kan avancera till mer ansvarsfulla och bättre betalda jobb. Där har frånvaron av militär utbildning använts som ett argument. Och därmed är jag över på den andra fråga som behandlas i betänkandet.

Till 1969 års riksdag motionerade Hans Lindblad och jag om ökade möjligheter för kvinnor att få arbete i försvaret. Det gjordes mot bakgrund av att flygvapenchefen, som fru af Ugglas nämnde, hade begärt att få öppna ett antal befattningar för kvinnor.

Den 11 november 1969 behandlades motionen i utskottet. Den 7 november, fyra dagar innan, delade försvarsministern ut vissa utredningsuppdrag i frågan, så att motionen kunde avslås.

Försvarsutskottets betänkande över årets motioner är daterat den 18 mars. Den 27 februari, tre veckor innan, antog regeringen direktiv för en ny utredning. Så nu kan även årets yrkanden avslås. Man kanske kan säga att historien upprepar sig. Men det betyder att, sedan de tidigare nämnda motionerna väckts, fem år har gått utan något annat resultat än fortsatt diskriminering av de kvinnor som arbetar inom försvaret. Om man hade följt flygvapenchefens råd 1969 kunde flera tusen kvinnor ha fått bättre, mer ansvarsfulla och stimulerande och bättre betalda jobb under den tiden. Den långsamhet som har kännetecknat behandlingen av den här frågan är typisk för manssamhällets attityd till kvinnliga jämlikhetskrav – och något mer utpräglat manssamhälle än försvaret är väl svårt att finna.

Det är angeläget att det inte blir ytterligare fem års utredningar, utan att resultaten kommer fram snabbt. Vänta inte på en reform av befäls-

ordningen!

Och låt inte vänta med att öppna tjänsterna inom flygvapnet för kvinnorna tills armén och marinen finner sig mogna att släppa in kvinnor på militära och civilmilitära befattningar – då kan det dröja alltför länge!

Fru talman! En viktig motivering för värnplikten är att den förankrar försvaret hos folket. Det är en fin tanke. Men den haltar så länge den bara omfattar halva folket. Försvaret måste utformas så att alla svenska ungdomar känner det som sin uppgift att lämna sitt bidrag till skyddet av Sveriges oberoende, frihet och demokrati – var och en på sitt sätt, med hänsyn till personliga kvalifikationer.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Trots att min röst till skillnad från fru af Ugglas aldrig är vackrare än den är nu, skall jag försöka fatta mig kort.

Försvarsutskottet har i sitt betänkande nr 12 behandlat två motioner som gäller kvinnan i försvaret, båda väckta under den allmänna motionstiden. Motionen 746 av herrar Romanus och Olsson i Kil innehåller krav för att, som man säger, åstadkomma en jämlikhet mellan kvinnor och män inom totalförsvaret. För det första vill motionärerna att kvinnor omedelbart skall få tillträde till de tjänster inom flygvapnet som redan tidigare har angivits vara möjliga att besätta med kvinnor. För det andra vill man att kvinnor snarast möjligt skall få tillträde till övriga tjänster inom försvaret. För det tredje vill man att en utredning skall tillsättas för att belysa möjligheterna att skapa full jämställdhet mellan kvinnor och män i försvaret liksom i samhällslivet i övrigt.

I den andra motionen, nr 1186 av fru af Ugglas, som i första hand avser höjda anslag till lottarörelsen, föreslås att riksdagen skall uttala sig för att militärverket öppnas för kvinnan och att man som ett led i detta skall ändra rekryterings- och utbildningsbestämmelserna.

Frågan om att skapa ökad möjlighet för kvinnor att få anställning inom försvarsmakten har behandlats i flera sammanhang under de senaste åren. Jag har i visst avseende deltagit i denna behandling genom att jag medverkade i 1972 års värnpliktsutredning, som avlämnade sitt betänkande 1973. Denna utredning har i vissa sammanhang behandlats på ett sätt som inte är rättvist. Det har talats om att utredningen har tagit ganska god tid på sig. Det kan förefalla riktigt, om man bara mäter tiden från den tidpunkt då utredningen fick sina direktiv och fram till dess att den framlade sitt betänkande, men den effektiva arbetstiden har varit ganska kort. När värnpliktsutredningen fick detta uppdrag till många andra gavs nämligen samtidigt ett uppdrag åt överbefälhavaren att göra en utredning – det torde i huvudsak ha varit samma uppdrag som har givits åt den nu tillsatta nya utredningen – och avsikten var att överbefälhavarens utredning skulle ligga till grund för värnpliktsutredningens arbete. Värnpliktsutredningen fick dock trots åtskilliga påstötningar aldrig detta material. Det var när vi hade ledsnat på att vänta som vi tog itu med detta arbete, och vi slutförde det i avsedd omfattning

ganska snabbt.

Det har kritiserats att den här utredningen, som skulle göra en översiktlig belysning av kvinnans ställning inom totalförsvaret, enbart bestod av män. Nu är att märka att den från början var en enmansutredning, och att den till 100 % var maskulin var inte mycket att göra åt. Utredningen fick sedan flera uppgifter och försågs med ett parlamentariskt inslag utöver den tidigare utredningsmannen, men det skedde vid den tidpunkt då utredningsuppdraget om kvinnan i totalförsvaret slutfördes.

Vidare har det kritiserats att det utöver ledamöterna var så många manliga experter engagerade i utredningen men ingen kvinnlig. Det berodde på att värnpliktsutredningen, som hade andra huvuduppgifter, anlätade experter för dessa andra uppgifter, och de var män. Jag är inte övertygad om att alla av dem ens visste om att utredningens ordförande förde med sig det här uppdraget till utredningen.

När det speciella arbetet igångsattes diskuterades ingående frågan om vi skulle förse utredningen med kvinnlig expert eller kvinnlig expertgrupp. Att så inte skedde hade väl två orsaker: dels hade det vid den tidpunkten varit ganska sent att utöka expertskaran, dels fanns det en tradition från VK 66 – det här är ju en serie av utredningar – som inte hade en stor expertgrupp utan i stället arbetade i rätt intim samverkan med t. ex. frivilligorganisationerna vars verksamhet utreddes.

Fru af Ugglas bad mig bekräfta att värnpliktsutredningen när det gällde kvinnorna i försvaret inte hade kontakt med de kvinnliga försvarsorganisationerna. Det kan jag verkligen inte bekräfta, eftersom vi inledde – precis som tidigare har skett – ett samarbete med de kvinnliga försvarsorganisationerna på den punkten; de hade t. ex. ett utkast till utredningens betänkande på underhandsremiss. Så inte har det saknats breda kontakter med de kvinnliga försvarsorganisationerna i det här arbetet.

I folkpartimotionen kanske man i ett avseende – det gäller de sanitära förhållandena – har upprepat sig litet väl mycket. Till den man som höll i pennan när utredningsbetänkandet skrevs – det var faktiskt en man – gavs det uttryckliga uppdraget att se till, att det nu inte skulle smyga sig in en enda bisats som på något sätt kunde vridas till och ges en mindre smakfull tolkning, och manuskriptet granskades också noggrant i det avseendet. Jag fruktade faktiskt att om utredningen skulle skriva 1 000 sidor och belysa frågan från alla håll och kanter – principiellt, etiskt och hur man nu kan önska – och det i en bisats skulle slinka in ett litet ord om att det kunde vara problem med sanitära anordningar, så skulle det vara det som blev uppmärksammat t. ex. i kvällspressen. Men jag var orättvis mot kvällspressen i det sammanhanget. Där kom det inte. Det kom i en riksdagsmotion.

I det betänkande som framlades belystes tre problem, nämligen konsekvenserna av att införa kvinnlig värnplikt, möjligheten att ge militär utbildning åt de kvinnor som vill få anställning som befäl inom försvaret och till sist förutsättningarna att genom en särskild utbildningsplikt fylla

de personalbehov inom krigsorganisationen som vi i dag tillgodoser genom frivilligt utbildade, avtalsbundna kvinnor ur frivilligorganisationerna. 1972 års värnpliktsutredning avvisade för sin del tanken på kvinnlig värnplikt och även förslaget om införande av tjänsteplikt. När det gäller möjligheterna att låta kvinnor anställas som befäl förordade vi en översyn av gällande bestämmelser angående rekrytering och utbildning för anställning som befäl inom försvaret.

Vad som behöver ske i detta avseende är naturligtvis att man ser efter – och det var en uppgift som inte ålåg 1972 års värnpliktsutredning – om det verkligen i alla sammanhang är nödvändigt med de kunskaper som värnpliktsutbildningen ger. Och är det så, skall det väl inte vara alltför krångligt att ge de människor, män eller kvinnor, som inte har genomgått värnpliktsutbildning, den kompletterande utbildning de behöver för att de skall få full kompetens att utöva yrkesverksamhet i försvaret.

Nu har ju regeringen, efter remissbehandling av värnpliktsutredningens betänkande, helt nyligen beslutat om en beredning för det fortsatta arbetet rörande kvinnan i försvaret. Det är meningen att den beredningen skall fortsätta det påbörjade arbetet att skapa möjligheter för kvinnor att få anställning i det militära försvaret. I en första etapp skall man se på tjänster där uppgifterna inte är av stridande karaktär. Detta arbete måste också gälla frågor om den utbildning som kan behövas och de andra konsekvenser som kan uppstå. Beredningen skall dock inte ta upp frågan om allmän värnplikt för kvinnor eller frågan om att skapa ett tjänstepliktsystem för de uppgifter som nu fullgörs genom frivilliga insatser.

När vi i försvarsutskottet har gått igenom och granskat motionsförslagen, har vi funnit att de åtgärder som regeringen nu har beslutat i allt väsentligt tillgodoser motionärernas önskemål, i varje fall om man inte skall tolka den sista klämman i motionen 746 så att motionärerna tänker sig kvinnlig värnplikt i full utsträckning. Vi har funnit att motionsförslagen grundar sig på kraven i fråga om medborgares lika villkor i samhällslivet. Som framgår av betänkandet delar utskottet åsikten att individuella kvalifikationer utan särskild hänsyn till kön mer än hittills bör vara bestämmande när man fördelar uppgifterna inom totalförsvaret. Det arbete som nu förestår inom den särskilda beredningen kommer ju att ske mot bakgrund av allt som har sagts i denna fråga. Men det kommer också att vara inriktat mot ett bestämt mål – att skapa möjligheter för kvinnor att få anställning i det militära försvaret. Det är inte längre fråga om att utreda möjligheterna, utan det gäller nu att skapa ökade möjligheter för kvinnor att få anställning. Som utskottet skriver kan arbetet väntas fortgå i rask takt.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru AF UGGLAS (m):

Fru talman! Det framgår ju med all önskvärd tydlighet av herr Gustavssons i Eskilstuna inlägg att det har varit en besvärlig uppgift som

han har haft för händer. Det har i viss mån varit som att styra mellan Skylla och Karybdis mellan sanitära anordningar, kvinnornas önskemål och militärernas motstånd.

Nu är det så lyckligt att vi kan se framåt. Vi har fått en ny beredning. I den sitter två kvinnor och en överste från flygvapnet. Eftersom vi har statsrådet Holmqvist här kan väl vi motionärer få rikta en vädjan till honom – att det nu också blir något resultat av den här beredningen och att vi inte behöver se fram mot sju magra år igen.

Herr ROMANUS (fp):

Fru talman! Herr Gustavsson i Eskilstuna försvarade värnpliktsutredningen och talade mycket om omständigheterna kring utredningens arbete. Jag har inte något behov av att gå in i en debatt på den punkten. Vad man kan konstatera är att det har tagit tid. Det är sju år sedan flygvapenchefen begärde att ett antal tjänster skulle öppnas för kvinnor, det är fem år sedan det motionerades här i riksdagen om att det skulle öppnas fler tjänster i försvaret för kvinnor, och det har ännu ingenting hänt. Om det är ÖB:s fel eller värnpliktsutredningens fel är från riksdagens synpunkt detsamma. Från riksdagens horisont är det regeringen som har ansvaret för att något görs, och ingenting har hänt.

Nu får vi hoppas att det inte blir en lång och tidsödande utredning utan att man omedelbart går i författning om att i varje fall verkställa det som flygvapenchefen begärde för sju år sedan. Det borde inte behöva föranleda några långrandiga funderingar.

Men som sagt: Jag har inget behov av att söka sak just med herr Gustavsson i Eskilstuna och hans utredning, utan från min synpunkt är det väsentliga att ingenting har skett, trots att det borde ha hänt någonting.

Herr Gustavsson gick också i svaromål när det gällde anklagelserna för att utredningsarbetet hade varit mansdominerat. Ja, värnpliktsutredningen bestod av sex män, och det är kanske inte så konstigt – det är ju i varje fall till övervägande del manliga politiker som har sysslat med försvarsfrågor hittills. Men även om det är så att ni har skickat en del material på underremiss till de kvinnliga försvarsorganisationerna kan man inte undgå att konstatera att det kvinnliga inflytandet på utredningsprodukterna hittills har varit ganska ringa.

På den punkten är det ju ännu mindre anledning att ställa till bråk än när det gäller övriga punkter, eftersom det – märk väl: sedan motionerna väcktes – har tillsatts en utredning där sammansättningen är en helt annan. Vi får hoppas att det också kommer att leda till ett helt annat resultat.

Herr Gustavsson var en smula indignerad över att vi motionärer hade tolkat utredningen så att man hade tänkt på de sanitära problemen och att detta bidrog till att man inte lämnade något förslag om ökad försvarsplikt för kvinnor. Ja, det står ju i utredningens betänkande att de praktiska problemen vid repetitionsövningar och i krig, i förband sam-

mansatta av män och kvinnor, blir så stora att det inte blir någon effektivitetökning. Jag vet inte vilka de här praktiska problemen skulle vara, om man inte har tänkt just på sanitära anordningar och liknande. Är det några andra praktiska problem med att ha personer av olika kön i förbanden som man tänkt på?

Med tanke på allt vad man har hört i tidigare debatter när det gällt att öppna nya verksamheter för kvinnor som varit intresserade – vare sig det gällt industri eller annan liknande verksamhet – är det inte så konstigt att man tolkar uttalandet så att utredningen har tänkt på de sanitära frågorna även om man försökte linda in det litet grand, som herr Gustavsson sade, för att det inte skulle lysa i ögonen och komma i tidningen.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Fru talman! Verksamheten i fält är faktiskt av ganska hårt slag, så det är inte nödvändigt att låta fantasin skena i väg i den riktning som folkpartimotionärerna låtit den göra i detta sammanhang. Vad man på den här punkten måste säga är att de praktiska problemen av olika slag är så pass stora att de kanske reducerar den vinst som en breddad rekrytering till dessa uppgifter skulle innebära.

Det har sagts att man fick vänta sju år efter det att flygvapenchefen gjort sin framställning om att få tillsätta flera tjänster med kvinnliga befattningshavare. När vi från värnpliktsutredningen har varit ute och pressat på för att få fram konkreta förslag till sådana där tjänster har vi inte blivit bönhörda. Det har tydligen gått litet i vågor på den här punkten.

Om utredningen var manlig eller kvinnlig är kanske inte mycket att diskutera i detta sammanhang. Ett faktum är att en enmansutredning fick uppgiften. Att den av andra skäl just vid den tidpunkt då förslaget skulle läggas fram kom att vidgas till en parlamentarisk utredning hade egentligen inte så mycket med den här saken att göra.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Fru talman! Som kammarens ärade ledamöter kan konstatera talade herr Gustavsson i Eskilstuna inte om vad det var för praktiska problem, så vi får väl fortsätta att försöka tolka hans uttalanden.

Att livet i fält är hårt betvivlar jag inte ett ögonblick. Men i andra länder har man ju ändå kunnat lösa de praktiska problem som följer med att också ha kvinnor i fält, även om de inte har stridande uppgifter. Därför får nog herr Gustavsson i Eskilstuna finna sig i, att till dess han lämnar ytterligare beskrivning – och det begär jag inte att han skall göra – kommer de flesta att tolka denna mening om de praktiska problemen så, att det är de sanitära anordningarna man tänkt på, även om man inte har velat sätta orden på pränt.

Sedan sade herr Gustavsson att det tog så lång tid därför att man inte fick någon inspiration till vilka tjänster det gällde. Men i flygva-

penchefens skrivelse av den 31 mars 1969 finns ju en förteckning på de tjänster som han då ville öppna för kvinnorna. Och det är fortfarande en gåta varför man ännu 1975 inte har bifallit flygvapenchefens förslag att öppna de tjänsterna. Nu hoppas jag bara att det inte tar ytterligare fem år.

Slutligen tyckte jag att herr Gustavssons lilla vits om att en enmansutredning ju till 100 % måste vara antingen det ena eller det andra könet faller platt till marken, när man konstaterar att enmansutredningen blev en sexmansutredning. Den behöver ju inte nödvändigtvis vara 100 % av det ena eller andra könet.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Fru talman! Nej, det hade värnpliktsutredningen naturligtvis inte behövt vara. Men de nya uppgifter som utredningen fick var frågan om direktrekrytering till lokalförsvarsförbanden och högsta åldern för de värnpliktiga, alltså 47-årsgränsen. Vad som nu återstår är att gå igenom enskilda befattningar inom försvarsmakten för att undersöka möjligheterna till förkortningar eller ekonomisering med tiden.

När vi nu håller på att bita oss fast vid en detalj kanske det avslutningsvis också bör sägas att värnpliktsområdet verkligen har varit ett reformområde. På inte alltför många år har, med bibehållen effekt, uttaget av tjänstgöringsdagar minskat från 25 till något mer än 15 miljoner per år.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Fru talman! Värnplikt och militära engagemang innebär förberedelser och utbildning för krig och krigshandlingar. Krig är en bitter och bister verklighet. Det innefattar de råaste och smutsigaste av alla uppgifter som finns att fullgöra. Aldrig så vackra fosterländska tal kan inte förändra den saken. Och det är definitivt ingen uppgift för kvinnor att ägna sig åt krig och krigshandlingar!

Jag vill rekommendera dem, som här talar så vackert för att kvinnorna skall få gå ut och göra krigstjänst på det ena eller andra sättet, att läsa Väinö Linnas bok *Okänd soldat*. Det är en bister och allvarlig skildring av vad krig är och vad krig innebär. Detsamma gäller om filmen som bygger på boken. Och jag måste säga att Väinö Linnas bok *Okänd soldat* liksom filmen är en av de starkaste fredspredikningar som man över huvud taget kan uppleva. Jag tror att det vore värdefullt för både fru af Ugglas och herr Romanus att med verklig eftertanke läsa den boken. Då kanske de blir medvetna om vad krig och krigshandlingar innebär.

Vi talar ibland om det sant kvinnliga. Med det sant kvinnliga kan jag inte förena krig över huvud taget. Som jag ser det får kvinnan i krigstid i stället ta på sig vårdande arbetsuppgifter av olika slag, vård av barn och vård av hem och framför allt sjukvård, som får ökad betydelse under krig. Också hemmafronten måste kunna fungera under beredskaps- och krigstid. Vi som upplevde det andra världskriget "någonstans

i Sverige” vet vilken uppgift hemmafronten och de hemmavarande kvinnorna fyllde den gången.

Den diskussion vi nyss lyssnade till med anledning av försvarsutskottets betänkande nr 10 visade att det finns problem också i fredstid att klara hemmafronten och att det där finns många uppgifter att fullgöra. Jag har upplevt den situationen under beredskapstid, och jag vet vilka bekymmer den förde med sig, bekymmer som man drogs med flera år efteråt. Det har i debatten i dag också omvittnats att människor som drabbades av beredskapstidens prövningar fortfarande får lida för dem.

Om vi skulle möta ett krig igen – måtte det aldrig ske! – finns det en rad civila uppgifter som väntar kvinnorna. I en krigssituation eller en allvarlig beredskapssituation är problemet hur man skall kunna fylla personalbehoven, så att man kan klara de arbetsuppgifter på olika områden som ingår i totalförsvaret. Visst kan man tala om likställighet, om det nu är det man är ute efter. Jag vet inte. Ibland möter man inställningen att det skulle finnas något av romantik över det militära. Låt mig säga att den romantiken mot den bakgrund jag här skildrat har intet värde. Den finns över huvud taget inte. Det är, som jag tidigare sade, en bister verklighet det gäller.

Jag är medveten om att man kanske kommer att säga att den syn jag har deklarerat när jag hävdar att kvinnornas uppgift över huvud taget inte är att ägna sig åt krigsutbildning eller krigsuppgifter är gammalmodig. Jag skulle vilja påstå att det är nog så radikalt att våga hävda detta i vår tid; det inser man om man gör klart för sig vad det verkligen gäller. En försvarsinsats innebär också en uppgift på hemmafronten i ett totalförsvaret, och den kan man fullgöra med fredliga vapen. Man behöver utbilda sig också för att klara den sidan. Det är också jämlikhet att göra insatser för att samhället i dess helhet skall kunna fungera i krigstid.

Låt mig till sist, fru talman, säga att krig och militära förberedelser för krig inte är någon uppgift för kvinnor. Det är mot bakgrund av min aktning och respekt för kvinnornas insatser under andra världskriget som jag vågar ta till orda i denna diskussion. Jag ansluter mig till utskottsmajoritetens ståndpunkt och yrkar bifall till utskottets hemställan om avslag på motionerna.

Fru AF UGGLAS (m):

Fru talman! Krig är, som jag ser det, ett göromål varken för man eller för kvinna. Den syn som herr Carlsson i Vikmanshyttan företräder tycker jag i och för sig är ridderlig, men jag anser inte att den är förankrad i den verklighet vi i dag lever i. Kan herr Carlsson i Vikmanshyttan nämna något modernt krig där inte kvinnan har konfronterats med krigets alla ohyggligheter? Jag skulle vilja vända på herr Carlssons resonemang och säga så här: Kanske kan det med tanke på det moderna krigets fasor vara av värde för kvinnan att ha fått en viss utbildning, en viss förberedelse för vad ett krig kan innebära. En sådan förberedelse får

mannen i värnpliksutbildningen.

Till sist: Skrivelsen från flygvapenchefen 1968 hade också ett ridderligt element. Han ville undanta kvinnor från befattningar som stridsflygare. Tanken är alltså att kvinnorna inte skall ha de direkt stridande befattningarna.

Nr 47

Onsdagen den
2 april 1975.

Kvinnan i försvaret

Herr ROMANUS (fp):

Fru talman! Var och en som har läst Väinö Linnas bok *Okänd soldat* eller sett filmen uppfattar den säkert som en fredspredikan – precis som herr Carlsson i Vikmanshyttan. Men jag tror att det är fler som uppfattar den på det sätt som fru af Ugglas och jag har gjort, nämligen att krig inte borde vara ett göromål för någon människa, snarare än bara att det inte borde vara en uppgift för kvinnor.

Men om vi nu, trots krigets ohyggligheter, har bestämt oss för att ha ett försvar – självfallet i hopp om att över huvud taget inte behöva använda militära metoder – ligger det mycket i det som fru af Ugglas har sagt här, att det från kvinnornas egen synpunkt sett inte är enbart en fördel att svara för den s. k. hemmafronten, som herr Carlsson talar om. Det moderna kriget har ingen skyddad hemmafront; det skonar ingen!

Nu är det ju så, herr Carlsson, att det finns kvinnor som *vill* arbeta inom försvaret, som har sökt arbete i försvaret och som finner att de kan få arbete där – fastän bara underordnade befattningar – och som reagerar mot detta. Skall vi då inte, om vi hävdar jämställdheten mellan män och kvinnor, också ge dem möjlighet att söka de befattningar som de är kvalificerade för bara därför att herr Carlsson och kanske även andra anser att det är jobb som de egentligen inte borde syssla med?

Om vi frågar vad kvinnorna själva anser i ett land som har kvinnlig värnplikt – även om de inte har en fullständig jämställdhet i värnplikten – nämligen Israel, om de helst skulle vilja slippa värnplikten, tror jag de flesta israeliska kvinnor svarar att de inte vill slippa den. De vill ta sitt ansvar. De anser inte att de är finare än männen eller att de smutsiga uppgifterna bara skall vara männens, utan de är också beredda att vara ute i fält, även om de inte har stridande uppgifter.

Herr Carlsson talade om det sant kvinnliga. Jag önskar att vi kommer därefter att vi i stället talar om det sant mänskliga.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Fru talman! Det sant mänskliga är att akta både man och kvinna.

Får jag sedan fråga fru af Ugglas: Kan fru af Ugglas nämna något krig där inte kvinnan varit engagerad och måst bära de kanske tyngsta bördorna, burit ansvaret över huvud taget för att samhället skulle kunna fungera, medan männen fått ägna sig åt de militära uppgifterna? Historien igenom visar att det varit så; det gäller inte bara moderna tider.

Krig är egentligen ingen uppgift för någon, säger herr Romanus. Jag delar den meningen. Men om vi tvingas att låta det bli en uppgift för

*Rätt till sjukpenning
m. m.*

någon, låt oss då – mot bakgrund av vad jag har sagt här – begränsa den uppgiften till männen! Kvinnorna har sin uppgift att fylla vid hemmafronten. Det moderna, totala kriget ställer ökade krav på hemmafronten. Problemet är kanske snarare hur man över huvud taget skall kunna klara en beredskaps- och försvarssituation – vilket jag hoppas, som jag sade förut, är en situation som vi inte skall behöva ställas i. Men om så skulle ske står och faller försvaret med hur vi klarar hemmafronten. Den delen av försvaret behöver vi också ägna uppmärksamhet åt, och där har kvinnorna en utomordentligt stor uppgift.

Fru AF UGGLAS (m) kort genmäle:

Fru talman! I dag är det faktiskt så, herr Carlsson i Vikmanshyttan, att väldigt många kvinnor arbetar i det svenska försvaret. Inom flygvapnet innehar många kvinnor, en del f. d. lottor, viktiga tjänster. Det är bl. a. dem som flygvapenchefen vill ge en möjlighet till avancemang. Tycker herr Carlsson i Vikmanshyttan enligt sin filosofi att de kvinnorna skall sluta arbeta för försvaret?

Herr LOTHIGIUS (m):

Fru talman! Det är en ganska intressant diskussion som förs här. Jag kan inte låta bli att lägga mig i den sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan varit uppe i talarstolen. Den som har deltagit i krig kanske vågar ge uttryck åt sin uppfattning, grundad på erfarenhet.

Jag var många gånger förvånad över att en rad aktiviteter som måste finnas inte kunde skötas av en kamrat som var kvinna – hon skulle säkerligen sköta den på ett betydligt bättre sätt än en man. Jag är övertygad om att kvinnan där också skulle kunna vara ett jättefint stöd åt mannen i den svåraste uppgift som människan är tvingad att utföra. Så uppfattade jag det som ung människa när jag deltog i krig.

Det har också förvånat mig väldigt mycket att en rad uppgifter inom värnplikten inte har lämnats till kvinnan. Hon skulle mycket fullödigare, snabbare, bättre och intelligentare kunna fullgöra vissa av uppgifterna. Hur många av oss har inte t. ex. sett en fanjunkare med stora händer handskas med en skrivmaskin? En kvinna skulle även här passa bättre i försvarets tjänst.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Rätt till sjukpenning m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 10 med anledning av motioner om rätt till sjukpenning m. m.

Fru LINDQUIST (m):

Fru talman! I sin senaste bok berättar statsministern om ett besök han gjort i en medelstor svensk industristad. Där säger han bl. a.:

”Lite vid sidan av besöksprogrammet bad jag att få se på det nya långtidsvårdssjukhuset. Det låg på en höjd med en nästan outhärdligt vacker utsikt. Där fanns simbassäng med en bekväm kafeteria alldeles intill. Lokalerna var skinande blanka, den tekniska utrustningen fulländad.

Men jag såg få människor. Man förklarade då för mig att patienterna hade fått gå och lägga sig. Man hade brist på personal. Därför var de tvungna att gå tidigt till sängs.

En tid senare träffade jag en svensk forskare inom medicinen. Han hade just återvänt från en resa till Paris där han hade tittat på sjukhus. De franska sjukhusen är i många fall hårt nedslitna. Den tekniska utrustningen i allmänhet långt enklare än den vi är vana vid. Han hade på en promenad passerat ett sjukhus. Det var gammalt, nerslitet, med enkel teknisk utrustning och inte påfallande hygieniskt. Dit kom en gammal dam i ambulans. Två sjukvårdare bar henne på en bår. Efter gick en tredje med en bur som innehöll den gamla damens papegoja.

’Ett så pass dåligt sjukhus hade vållat skandal i Sverige’, sade medicinaren. Men scenen med papegojan hade också varit otänkbar på ett svenskt sjukhus. Det är nog en typ av mänsklighet som vi saknar.”

Med den berättelsen har Olof Palme pekat på några missförhållanden i dagens sjukvårdssituation. Bristen på personal är så framträdande att de sjuka inte ens kan få vistas uppe i normal utsträckning. De får inte den omvårdnad och den mänskliga kontakt som de behöver. De saknar den varma, hjälpsamma handen, den vänliga blicken och de uppmuntrende orden. Just inom långtidssjukvården är omvårdnaden och tillsynen dominerande inslag i den dagliga verksamheten. För att kunna fylla personalbehovet krävs betydande ekonomiska insatser.

Antalet långtidssjuka i en befolkning bestäms i hög grad av dess åldersstruktur. Stigande ålder ökar påtagligt risken för långvariga sjukdomstillstånd. Medellivslängden i Sverige är i dag 74,3 år. Under perioden 1972–1978 kommer gruppen 70 år och äldre att öka med 14 % mot 4 % för totalbefolkningen. Detta betyder en ökning med 110 000 personer i den åldersgruppen fram till 1978.

Vårdbehovet i dessa äldre grupper är mångdubbelt större än i de arbetsföra åldrarna. Utredningar visar att 50 % av den slutna vården ges till den tiondel av befolkningen som är äldst.

Dessa siffror skall jämföras med att det redan nu står 9 000 personer, mest gamla, i kö för långvårdsplats.

Socialstyrelsen har i sitt principprogram för långtidssjukvården, som just remissbehandlats, angivit att en utbyggnad av i medeltal 2 000 platser per år får betraktas som ett minimiprogram för den närmaste tioårsperioden. I fasta priser kan det röra sig om en ökning av långtidssjukvårdens kostnader från ungefär 2 miljarder kronor till omkrig 3 miljarder kronor

Nr 47

Onsdagen den
2 april 1975

Rätt till sjukpenning m. m.

per år. Vilka landsting och kommuner kan leva upp till den målsättningen?

Vi behöver bara öppna en tidning eller ta del av sjukvårdshuvudmännens planer för att få fullt klart för oss att den ekonomiska situationen är ytterst allvarlig och att kostnaderna för sjukvården får skäras ner kraftigt. Är vi politiker beredda att ta ansvaret för detta? I en artikel i Läkartidningen påtalas just att politikern måste inse att han har det fulla ansvaret för att det finns tillräckliga resurser för sjukvården och att han måste förstå att det inte längre går att undvika att ta ställning i svåra avvägningsfrågor som berör sjukvården.

Denna som jag anser högst berättigade oro för dagens situation inom långtidssjukvården är bakgrunden till min motion nr 1210. I den har jag framhållit att det kan bli nödvändigt att göra en avvägning mellan skilda i och för sig högst berättigade intressen och låta det behov främst tillgodoses som för de flesta människor framstår som mest behjärtansvärt och värt att prioritera. Jag har då stannat för möjligheten att tillföra sjukvårdshuvudmännen de belopp som skulle kunna frigöras genom att någon eller några karensdagar åter infördes vid sjukskrivning. Kostnaderna för endast en dags sjukpenning kan röra sig om mellan 400 och 500 milj. kr.

Jag har helt klart för mig att det inte kan betraktas som ett populärt förslag. Men vi måste kunna diskutera möjligheten av att ändra på tidigare i och för sig kloka beslut när den hårda verkligheten så kräver. Det är inte endast inom detta område som sådana omprövningar kan bli nödvändiga. Jag är fullt medveten om de svåra överväganden av mänsklig, praktisk och formell natur som ett förslag i den riktning jag skisserat skulle medföra. Därför har jag inte heller begärt en sådan förändring utan endast hemställt om en utredning beträffande möjligheterna för och lämpligheten av att tillföra sjukvårdshuvudmännen de belopp som årligen skulle kunna inbesparas genom att karensdag återinfördes.

Utskottet har emellertid prövat frågan i sak och förklarat att det ställer sig helt avvisande till en ändring av gällande regler. Vad beträffar utskottets motivering delar jag uppfattningen om fördelarna av att karensdagar en gång slopades. Det ger ett skydd mot inkomstbortfall, och det var en angelägen rättvisereform. Därom kan vi vara helt ense.

Utskottet förklarar sig sedan hysa den uppfattningen att kostnaderna för vård av sjuka människor i första hand skall bäras av de friska medborgarna och att man inte skall vältra över kostnaden för långtidssjuka på andra sjuka.

Mot det resonemanget har jag flera invändningar. Jag trodde att det var en allmänt godtagen regel i humanitära sammanhang att man inte klassificerar människor i *de* sjuka, *de* handikappade osv. Det gäller oss, när vi är sjuka, när vi är friska och när vi är handikappade. De sjuka är inte något slags klass för sig.

Frågan här är ju i realiteten om vi, när vi drabbas av en kanske relativt bagatellartad sjukdom som håller oss borta från arbetet några dagar, inte

skulle orka med att bära ett visst inkomstbortfall om vi samtidigt visste att vi när vi är i behov av långvarig sjukhusvård skulle få sådan och få en god sådan vård. Jag tror att väldigt många människor skulle ta på sig ett i och för sig ringa inkomstbortfall för att de själva eller anhöriga skulle få den sjukhusvård som de behövde.

Skälen för att helt avvisa mitt förslag kan jag alltså inte godta. Enligt min uppfattning hade det varit logiskt om utskottet överlämnat motionen till den av utskottet återopade kommunalekonomiska utredningen.

Jag vill sluta med att återge vad några av Göteborgssjukvårdens talesmän yttrat då de i en tidningsintervju tillfrågats om synpunkter på min motion. Överläkaren Stig Olsson i sjukvårdsstyrelsen sade att förslaget om återinförande av en eller flera karensdagar till förmån direkt för långtidssjukvården hälsas med tillfredsställelse. Per Anders Örtendahl, ordförande i sjukvårdsstyrelsen i Göteborg, anförde: "Om politisk enighet uppnås att ge människorna den vård de är i behov av vid sjukdom och ålderdom, är det också viktigt att söka efter breda samförstånds-lösningar beträffande finansieringen av de mål som uppsatts. Andra lösningar än dem som existerar – och som kanske innebär att man uppfyller ett totalt större rättvisekrav än ett rådande förhållande – bör ständigt prövas. Den utredning motionären hemställer om kan genom att belysa olika lösningar vara ett led i denna strävan och bör därför enligt min mening komma till stånd."

Professor Leif Hallberg, styresman för Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, sade: "Det är angeläget att sjukvården får mer resurser och att detta sker snabbt. Dagens situation är orimlig och ovärdig ett samhälle med i övrigt god materiell standard. Föreliggande förslag anser jag ytterst angeläget att det blir beaktat. Även om det kan te sig svårt att draga tillbaka en förmån måste denna nackdel vägas mot de förmåner som i stället kan ges de sjuka som behöver mest hjälp. Det behövs information och debatt i denna fråga – den är minst lika central och aktuell som energidebatten – eftersom vi redan i dag har problemet att inte kunna ge våra sjuka en tillräcklig vård. Det är närmast förvånande att denna debatt inte redan kommit i gång – det är inte bara hälsan som tiger still."

Dessa och liknande sakkunniga uttalanden gör att jag med beklagande och besvikelse tagit del av utskottets betänkande. Eftersom det är enhälligt har jag, fru talman, inte något yrkande att framställa.

Fru OSKARSSON (c):

Fru talman! Socialförsäkringsutskottet har i sitt betänkande nr 10 avstyrkt några motioner, bl. a. motionen 469 där mitt namn står först.

Det som berörs i denna motion är angeläget för många människor i vårt land. Det gäller dem som drabbas av sjukdom av sådant slag att de för att kunna utföra ett arbete och så långt möjligt leva ett normalt liv är beroende av regelbundna läkarkontroller. Det gäller människor med t. ex. diabetes men också många andra sjukdomar. Dessa människor

måste regelbundet kontrolleras av läkare, och besöken tar oftast en hel dag i anspråk genom restid, väntetid m. m. Om dessa kontroller inträffar med längre intervaller än 20 dagar, utgår ingen ersättning från försäkringskassan för inkomstbortfall. Det kan synas som att detta är en liten fråga, och för oss som får vara friska är den kanske det, men för dem som på detta sätt drabbas av ett inkomstbortfall på 8 till 12 dagar per år är det ingen bagatell. De som har en kronisk sjukdom får ofta genom den också fördyrade levnadskostnader och drabbas då särskilt hårt. Genom kontakt med klinikchefen på en medicinklinik har jag fått beskedet att de flesta som behöver kontroll för sin kroniska sjukdom kommer med längre intervaller än 20 dagar och att det därför är angeläget att man ser över de regler som gäller.

Fru talman! Jag är väl medveten om utskottets skrivning och om att det kan vara svårt att skapa ett system som tillgodoser dessa människors behov av ersättning. Jag är på det klara med att särregler kan vara besvärliga att genomföra, men också för dem som utsätts för problemen är det besvärligt, och vi måste beakta även det. Jag har inget yrkande men hoppas i likhet med fröken Pehrsson i det till betänkandet fogade särskilda yttrandet, att man vid lämpligt tillfälle gör en översyn av gällande regler för att ge de människor som berörs förbättrade ersättningsmöjligheter.

Herr FREDRIKSSON (s):

Fru talman! Eftersom inget yrkande har framställts av de föregående talarna, skulle jag egentligen kunna fatta mig ganska kort, men jag vill ändå säga några ord till fru Lindquist. När vi behandlade hennes motion i utskottet, hade jag närmast en känsla av att den var ett olycksfall i arbetet, men efter att ha lyssnat till fru Lindquists anförande förstår jag att hon verkligen hyser uppfattningen att man bör införa karensdagar i sjukförsäkringen och att de besparingar som man därmed skulle kunna göra borde överföras till sjukvårdshuvudmännen för att förstärka långtidssjukvården. Detta får väl ändå betraktas som en orimlighet. Det skulle ju innebära för det första att man återinförde den orättvisa olika anställda emellan som förefanns innan karensdagarna togs bort och för det andra att kostnaderna för vården av de långtidssjuka skulle övervältras på andra sjuka.

Nu säger fru Lindquist att man inte skall klassificera människor i sjuka och friska. Hon menade väl att alla friska kanske också kan bli sjuka. Men det är ändå så att många människor drabbas av sjukdom oftare än andra, och det gäller kanske mest lågavlönade personer som har det ekonomiskt särskilt svårt. Det vore ju horribelt att just dessa skulle åsamkas ofta återkommande, rätt betydande inkomstbortfall.

Sedan tycker jag också att ett sådant förfaringssätt skulle strida mot de principer som bör vara vägledande inom den sjukvårdande verksamheten, nämligen att kostnaderna för vården av sjuka skall bäras av dem som har de bästa förutsättningarna härför, dvs. de friska människorna.

Om fru Lindquist vill hjälpa till att förstärka resurserna för sjukvårdshuvudmännen, så att vi kan få till stånd en bättre långtidsvård, så tror jag att det finns möjligheter att hitta bättre finansieringsformer än vad som har föreslagits i den här motionen. Fru Lindquist kanske är beredd att medverka till att landstingen, som ju är sjukvårdshuvudmän, får de resurser som erfordras. Det innebär givetvis skattehöjningar, och det är inte heller någon populär finansieringsform – i varje fall inte i det parti fru Lindquist tillhör – men jag tror att den är mindre impopulär än återinförande av karensdagarna.

Fru Lindquist sade vidare att hon är övertygad om att de flesta människor – så tror jag att hon uttryckte sig – skulle godta det inkomstbortfall som införande av en eller flera karensdagar skulle medföra för dem, om de samtidigt visste att de besparingar som därmed skulle göras kom dem till godo, om de själva behövde långtidsvård. Jag för min del är övertygad om att detta är en helt felaktig uppfattning. Stora löntagargrupper – först och främst tjänstemännen men också övriga offentliganställda – skulle se till att avtalsvägen skaffa sig garantier för att några löneavdrag inte skulle ske för de dagar då ersättning inte utgick från försäkringskassorna. De hade ju tidigare sådana bestämmelser i sina kollektivavtal, så jag är förvissad om att de inte skulle finna sig i någon försämring för den händelse vi återinförde karensdagar i sjukförsäkringen. En sådan åtgärd skulle antagligen drabba just de kategorier som är mest beroende av att få ersättning vid sjukdom.

Så sade fru Lindquist att hon förstår att det här är rätt besvärligt. Jag kan hålla med om att det säkerligen skulle bli besvärligt. Det måste införas särregler som skulle krångla till bestämmelserna för sjukförsäkringen. Därför har fru Lindquist inte något bestämt förslag utan menar att den här saken borde utredas, men utredningen skulle ju enligt motionen ha det bestämda syftet att man skulle införa karensdagar. Därför har utskottet enhälligt avstyrkt motionen. Inte ens fru Lindquists partivänner har varit övertygade om att de idéer som fru Lindquist för fram är värda ta fasta på.

Fru talman! Jag tänkte verkligen fatta mig kort. Med hänsyn till att det föreligger ett enhälligt utskottsbetänkande och inget yrkande har framställts skall jag inskränka mig till att med hänvisning till utskottets utförliga redovisning i ärendet yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LINDQUIST (m):

Fru talman! Jag är förvånad över att utskottets ordförande kan säga att det skulle vara ett olycksfall i arbetet att hjälpa de sjuka människor som är i stort behov av vård. Det har väl alldeles tydligt framgått av de uppgifter som jag har lämnat att det finns enormt stora brister inom långtidssjukvården. Talesmännen för den göteborgska sjukvården har mycket tydligt framhållit dessa brister. Jag har också betonat att det är en nödsituation. Det är inte på det sättet att jag tycker att det är en fördel att återigen införa någon karensdag. Som jag framhöll i mitt

anförande var det alldeles utmärkt att karensdagarna en gång slopades, men det kan vara så att nödvändigheten kräver att man inför restriktioner som egentligen ingen riktigt tycker om, och jag anser att situationen nu är så allvarlig att något måste göras.

Då säger utskottets ordförande att vi får hitta på bättre finansieringsformer. Jag kan väl hålla med om att man skall pröva olika former. Men jag är inte säker på att finansministern vill öka sjukvårdshuvudmännens resurser genom att höja skatterna. Jag menar att man får pröva olika möjligheter.

I övrigt tror jag att jag redan i mitt tidigare anförande bemötte de synpunkter som herr Fredriksson nu tog upp.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Visst kan jag hålla med fru Lindquist om att det kan finnas vissa brister inom långtidssjukvården, men jag tycker ändå inte att det finns anledning att svartmåla den på det sätt som fru Lindquist gör. Jag tror att våra sjukvårdshuvudmän, landstingen, känner ett mycket stort ansvar för detta mycket viktiga område och att de verkligen också gör stora insatser för att denna vård skall bli så bra som möjligt.

När det gäller finansieringsformerna säger fru Lindquist att hon inte är säker på att finansministern skulle vara villig att skaffa sjukvårdshuvudmännen ökade resurser. Det är möjligt, men det är ju landstingen som är sjukvårdshuvudmän. De har beskattningsrätt och kan själva skaffa sig resurser genom att höja skatterna. Vad jag menade i mitt första anförande var att fru Lindquist bör medverka till att opinionsmässigt påverka landstingsmännen. Hon kan göra det hemma i sin egen kommun, Göteborg, för att få en bättre långtidssjukvård än vad man tycks ha där nere. Kanske har man där sämre långtidssjukvård än i mitt hemlän Kopparbergs län. Jag skall inte yttra mig om huruvida det i så fall beror på den politiska sammansättningen i de här två olika länen, men det är väl inte uteslutet att det har med saken att göra.

Fru LINDQUIST (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag var mycket noga med att inte svartmåla den situation som herr utskottsordföranden talade om. Annars hade jag kunnat ta fram en mängd tidningsartiklar om långtidssjukvården. Vad jag tog upp var fakta som jag inhämtat på olika sätt, bl. a. vid diskussioner. Jag har också läst Läkartidningen och vad landstingen anført i en skrift om perspektivet 1974–1978, där de är mycket oroade av situationen. Det var en ren faktaredovisning som jag lämnade.

Sedan är det bara att lyckönska utskottets ordförande om situationen är bättre i hans län än vad den är i Göteborgs kommun.

Fru HÅVIK (s):

Fru talman! Jag hade inte tänkt delta i denna debatt. Jag var inte närvarande när motionen behandlades i utskottet. Men efter att ha hört

fru Lindquist, som liksom jag representerar Göteborgsbänken, kan jag inte underlåta att komma med vissa synpunkter och kommentarer till vad som här har sagts.

Jag är övertygad om att de läkare i Göteborg som fru Lindquist har talat med har uttryckt bekymmer. Man har gjort det genom att vända sig till dem som har majoriteten i Göteborgs kommun och klagat över den situation som råder där vad gäller långtidsvården. Jag tror inte att fru Lindquist precis behövde ha läst Olof Palmes bok, det hade räckt att gå och besöka de människor som ligger i sina hem i Göteborg i miserabelt tillstånd och inte har några som helst möjligheter att komma in och få den vård de behövde ha.

Jag förstår också att sjukvårdsstyrelsens ordförande i den situationen med tacksamhet ser en sådan här motion och griper efter varje halmstrå för att förbättra den ekonomiska situationen och därmed situationen för de människor som behöver denna vård. Men faktum är att när det gäller långtidsvård i Göteborg och åldringsvård över huvud taget är det inte frågor som stått så högt på prioriteringslistan. Det har varit helt andra saker som varit betydligt angelägnare.

Några ord om motionen i sak. Ja, fru Lindquist, det var ju faktiskt så att dessa människor, som inte hade betalt för de tre första sjukdagarna, i många år kämpade för att avtalsvägen få möjligheter att få betalt även för de tre dagar då de förlorade hela sin inkomst. Det gick inte att lösa frågan den vägen så slutligen måste vi, som i så många andra sammanhang, ta till lagstiftningsvägen. Och 1963 avskaffades karensdagarna. Det var stora grupper människor som kanske borde varit sjukskrivna vid många tillfällen men av ekonomiska skäl inte kunde vara det. Man kanske inte just då såg vilka konsekvenser det fick för dessa människors hälsa att de av ekonomiska skäl inte kunde stanna hemma när de verkligen behövde det. Också de människorna kan, när de blir äldre, bli nödsakade att belasta långtidsvården tidigare än de kanske annars hade behövt därför att de inte hade råd att vårda sin hälsa på samma sätt som andra grupper som avtalsvägen kunnat lösa problemen på den ekonomiska sidan.

Om vi nu skulle låta dessa människor betala kostnaden för långtidsvården är jag inte helt övertygad om att fru Lindquist skulle medverka till att även de som avtalsvägen fått garantier för att de vid sjukdom får en viss procent av lönen skulle avstå från den inkomsten. Jag tror inte det, fru Lindquist.

Ser man en besvärlig situation, t. ex. i Göteborg, förstår jag att man i viss mån kan bli förtvivlad, nästan desperat. Jag skulle tro att motionen har kommit till just mot den bakgrunden.

Fru talman! Jag är förvånad över motionen. Jag är glad över att utskottet varit så enigt, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fru LINDQUIST (m):

Fru talman! Jag vill först konstatera att fru Håvik och jag är helt ense om att långtidssjukvården har enorma brister. Vi kommer båda från Gö-

Onsdagen den
2 april 1975

*Slopande i vissa fall
av socialförsäkringsavgiften till
folkpensioneringen
m. m.*

teborg och känner till hur förhållandena är där. Jag är övertygad om att det inte bara är där som långtidssjukvården behöver förbättras.

Sedan vill jag framhålla att jag har begärt en utredning, och den utredningen skulle syfta till att undersöka lämpligheten av och möjligheten att införa karensdagar. Jag tycker fortfarande att det skulle vara värt att undersöka.

Fru HÅVIK (s):

Fru talman! Jag skulle i likhet med utskottets ordförande i stället vilja rekommendera att vi försöker att finna andra vägar att ekonomisera en sådan här angelägen del av vården.

Jag skall gärna göra fru Lindquist sällskap på de inrättningar vi har i Göteborg och även gå ut tillsammans med de läkare som har att svara för vården av de människor som ligger hemma i miserabelt tillstånd, så kanske fru Lindquist kan påverka sina politiska meningsfränder i Göteborg att öka satsningarna och göra bättre prioriteringar.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Slopande i vissa fall av socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 11 med anledning av motioner om slopande i vissa fall av socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen m. m.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Fru talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 11 behandlas motioner angående slopande av socialförsäkringsavgifter resp. införande av avgiftsfritt belopp vid erläggande av socialförsäkringsavgifter i vissa fall. Enär förslag om förändringar i fråga om avgifter till socialförsäkringen föreläggs riksdagen i proposition nr 92, synes det lämpligt att de i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 11 berörda frågorna företas till avgörande samtidigt med behandlingen av nämnda proposition nr 92.

Med hänsyn därtill och efter samråd med skatteutskottets ordförande får jag härmed yrka att socialförsäkringsutskottets betänkande nr 11 återremitteras till socialförsäkringsutskottet.

Överläggningen var härmed slutad.

Kammaren beslöt att återförvisa ärendet till socialförsäkringsutskottet för ytterligare beredning.

§ 9 Sjukförsäkringsförmåner till dem som begärt undantagande från tilläggspension, m. m.

Nr 47

Onsdagen den
2 april 1975

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13 med anledning av motioner om sjukförsäkringsförmåner till dem som begärt undantagande från tilläggspension, m. m.

Sjukförsäkringsförmåner till dem som begärt undantagande från tilläggspension, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:78 av herr Westberg i Ljusdal (fp), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen begärde förslag till sådana ändringar i lagen om allmän försäkring att även personer med undantagande från ATP bereddes möjlighet erhålla grundsjukpenning,

1975:1190 av herr Andersson i Nybro (c) och fröken Pehrsson (c), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen begärde skyndsamt utredning om möjligheter för s. k. hemmadöttrar och jämförbara grupper att få sjukpenning vid sjukdom,

1975:1191 av herr Andersson i Nybro m. fl. (c), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen begärde förslag till sådan ändring av gällande bestämmelser i lagen om allmän försäkring att även den som begärt undantagande från ATP skulle kunna vara ansluten till sjukförsäkringen samt

1975:1202 av herrar Hyltander (fp) och Jonsson i Mora (fp), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen begärde förslag till nästkommande riksdag om sådana ändringar i lagen om allmän försäkring att även den som begärt utträde ur ATP-systemet bereddes möjlighet att på proportionellt rimliga villkor kunna ansluta sig till sjukförsäkringen.

Utskottet hemställde

1. beträffande möjlighet för den som begärt undantagande från ATP att vara ansluten till sjukpenningförsäkringen att riksdagen skulle

a) med anledning av motionerna 1975:78, 1975:1191 och 1975:1202 ge regeringen till känna vad utskottet anför,

b) avslå de under a) upptagna motionerna i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anför och hemställt,

2. beträffande rätt till sjukpenning för hemmadöttrar m. fl. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1190.

Reservation hade avgivits beträffande rätt till sjukpenning för hemmadöttrar m. fl. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Ringaby (m) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c) samt herrar Fridolfsson (m) och Andersson i Nybro (c) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1190 hos regeringen begärde skyndsamt utredning och förslag om möjligheter för s. k. hemmadöttrar och jämförbara grupper att få sjukpenning vid sjukdom.

Onsdagen den
2 april 1975

Sjukförsäkringsförmåner till dem som begärt undantagande från tilläggs pension, m. m.

Herr ANDERSSON i Nybro (c):

Fru talman! Vid flera tillfällen har vi i riksdagen diskuterat luckorna i det sociala trygghetssystemet. Inom sjukförsäkringen – som delvis behandlas i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13 – finns det vissa grupper som inte erhåller någon ersättning vid sjukdom. I regel är det människor med låg ekonomisk standard. Låginkomstutredningen bekräftar detta i sitt uppmärksammade arbete. Inte minst ur jämlikhetssynpunkt finns det därför starka skäl att täppa till luckorna inom sjukförsäkrings-systemet.

Riksdagen har varit enig om att införa vissa sjukförsäkringsförmåner för hemarbetande. Motiveringen för denna s. k. hemmakeförsäkring har varit och är väl fortfarande att den skall täcka vissa av de kostnader som uppkommer när den hemarbetande på grund av sjukdom inte kan fullgöra sitt arbete i hemmet. Det vore rimligt och logiskt att riksdagens motivering för rätt till hemmakeförsäkring gällde för alla som befinner sig i motsvarande situation som de vilka räknas till gruppen hemarbetande.

Den som t. ex. blir ensamstående och av en eller annan anledning saknar arbete får extra kostnader vid sjukdom. Personer som vårdar föräldrar eller anhöriga befinner sig vid sjukdom i exakt samma situation som en hemarbetande make. Det är därför vi har svårt att se varför inte hemmakeförsäkringen och rätten till sjukpenning omfattar även dessa grupper.

Jag vill inte påstå att vi därmed löser dessa gruppers låginkomstproblem. De radikala lösningarna ligger naturligtvis mera i att en rimlig ersättning ges för vårdinsatserna eller i andra fall att tillgång till arbete skapas. Men så länge inte samhället lyckats med dessa mera långsiktiga lösningar är det angeläget att den begränsade grundtrygghet som hemmakeförsäkringen ändå utgör vidgas till att omfatta även dessa grupper.

Jag är glad över att utskottet enhälligt anser att de som begärt undantagande från ATP nu bör ges möjligheter att inom den allmänna försäkringens ram få tillgång till ett ekonomiskt skydd vid sjukdom. Det hade enligt min uppfattning varit logiskt om denna grundinställning hade gällt även de grupper som vi pekar på i motionen 1190 och i reservationen vid det betänkande som vi nu diskuterar.

Med hänsyn till att argumenten i denna fråga är redovisade i motioner och i tidigare diskussioner i kammaren nöjer jag mig med denna korta motivering och yrkar bifall till utskottets yrkande under punkten 1 och bifall till reservationen under punkten 2.

Herr RINGABY (m):

Fru talman! Med hänsyn till den sena timmen och med hänsyn till att det inte är möjligt att tillföra denna debatt särskilt mycket nytt skall jag be att få instämma i vad herr Andersson i Nybro sagt. Möjligen skulle jag kunna tillägga – även på den punkten med instämmande i

vad herr Andersson i Nybro anförde – att en sjukersättning inte torde lösa problemen helt och fullt. Man får nog gå fram på en annan väg. Jag har i mitt hemläns landsting föreslagit en ökad ersättning för hem-sjukvården, och det skulle kanske bidra till att förbättra situationen för människor som verkligen gör en enastående samhällsinsats.

Jag ber att få instämma i herr Anderssons yrkande.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Fru talman! I den reservation som är fogad vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13 begärs skyndsamt utredning och förslag om möjligheter för s. k. hemmadöttrar och jämförbara grupper att få sjukpenning vid sjukdom. Hemmadöttrarna erhåller i regel fritt vivre, dvs. mat, logi och kläder, samt i vissa fall också någon ekonomisk ersättning från föräldrar eller anhöriga som de vårdar. Om värdet av naturaförmånerna och den ekonomiska ersättningen uppgår till minst 4 500 kr. sjukpenningplaceras vederbörande med en sjukpenning av lägst 6 kr. De flesta av hemmadöttrarna har en sjukpenning på 10–12 kr. och har följaktligen möjlighet till ersättning vid sjukdom.

Frågan om hemmadöttrarnas försörjningsmöjligheter blir dock, som herr Andersson i Nybro berörde, inte löst om man skulle förbättra deras sjukförsäkringsförmåner. Sjukpenningklassen är knuten till inkomstförhållandena, och det skulle förrycka systemet om man särbehandlade en speciell grupp. Familjepolitiska kommittén, som regeringen tillsatte 1968 och som avlämnade sitt betänkande 1972, gjorde en mycket noggrann undersökning av dessa förhållanden. Den konstaterade att huvudproblemet inte förelåg under den tid då hemmadöttrarna hade vårdnaden om föräldrar eller anhöriga utan när föräldrarna eller resp. anhörig avled och de ställdes på bar backe.

En ny lagstiftning som berör dessa kategorier har emellertid trätt i kraft sedan 1973. Jag tänker på lagen om kontant arbetslöshetsstöd. Den innebär att vid ett sådant tillfälle som antytts ersättning utgår med 35 kr. per dag. Detta stöd kan utgå antingen till dess att vederbörande blivit placerad på arbetsmarknaden eller fram till dess att vederbörande erhåller förtidspension eller ålderspension. Jag vill dessutom tillägga att pensionsdelegationerna bedömer dessa fall mycket generöst och har förståelse för den situation som dessa människor råkar i vid ett sådant tillfälle.

Med dessa ord, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Sjukförsäkringsförmåner till dem som begärt undantagande från tilläggs-pension, m. m.

Onsdagen den
2 april 1975

*Bidrag till driften av
kommunala skolor
för vuxna m. m.*

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Andersson i Nybro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 179
Nej - 128
Avstår - 6

§ 10 Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 7 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna m. m.

I propositionen 1975:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) hade regeringen under punkten G 5 (s. 427-434) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer i fråga om tjänster vid skolväsendet i kommunen som förordats i propositionen 1975:1,
2. till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 165 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975:361 av fru Sundberg m. fl. (m, c, fp), vari hemställdes

1. att riksdagen beslutade att under littera E till Vissa kurser för utländska studerande för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kr.,
2. att riksdagen beslutade att under littera G 5 till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 163 500 000 kr.,
3. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att frågan om utbildning i svenska för utländska studerande snarast utreddes,

Onsdagen den
2 april 1975

*Bidrag till driften av
kommunala skolor
för vuxna m. m.*

1975:363 av fru Sundberg m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade att för kommunal vuxenutbildning extra och extra ordinarie tjänst som lärare vid skolväsendet fick inrättas om minst halv kontinuerlig tjänstgöring kunde förutses under halvt redovisningsår,

1975:820 av herr Nordstrandh m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att arvodestjänster som huvudlärare och insti-generell rätt att inrätta kurser med varaktigt lägst åtta deltagare i grund-skolekurs inom vuxenutbildningen.

1975:1389 av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c) och Jonsson i Alings-ås (fp), vari hemställts att riksdagen beslutade att kommunerna gavs generell rätt att inrätta kurser med varaktigt lägsta åtta deltagare i grund-skolekurs inom vuxenutbildningen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 och motionen 1975:363 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört om riktlinjer i fråga om tjänster vid skolväsendet i kommun,
2. att riksdagen beträffande inrättande av arvodestjänster som huvud-lärare och institutionsföreståndare skulle avslå motionen 1975:820,
3. att riksdagen beträffande inrättande av kurs inom kommunal vuxenutbildning skulle avslå motionen 1975:1389,
4. att riksdagen beträffande en utredning skulle avslå motionen 1975:361 yrkandet 3,
5. att riksdagen med bifall till motionen 1975:361 yrkandet 1 under littera E till Vissa kurser för utländska studerande för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag av 1 500 000 kr.,
6. att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 och med bifall till motionen 1975:361 yrkandet 2 till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag av 163 500 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande arvodestjänster som huvudlärare och institutionsföre-ståndare vid särskilda skolenheter för kommunal vuxenutbildning av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:820 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

2. beträffande inrättande av kurs inom kommunal vuxenutbildning av herrar Elmstedt (c) och Johansson i Skärstad (c), fröken Rogestam (c), herr Jonsson i Alingsås (fp) samt fru Ekelund (c) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1389 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Onsdagen den
2 april 1975

*Bidrag till driften av
kommunala skolor
för vuxna m. m.*

Herr NORDSTRANDH (m):

Fru talman! Så får nu äntligen den kommunala vuxenundervisningen sin egen tjänsteorganisation. Det är det viktigaste i utbildningsutskottets betänkande nr 7. Men det har suttit långt inne, och vägen dit har varit lång och knagglig.

Inte ens när regeringen efter motionerande och efter admonition från utbildningsutskottet äntligen i årets budgetproposition kom med sitt förslag var detta tillfredsställande. Det förutsatte för inrättande av tjänsterna helt redovisningsår, vilket är mer än vad som fordras för motsvarande tjänster inom ungdomsskolan. Där gäller nämligen som förutsättning endast halvt redovisningsår. Utbildningsutskottet följde emellertid inte utbildningsministern utan i stället moderatmotionen nr 363, som hävdade just halvt redovisningsår, och för det tackar varje vän av rättvisa och konsekvens. Jämställdhet skall alltså i detta tjänsteavseende för framtiden råda mellan ungdomsskolan och vuxenundervisningen.

Dessa nya tjänster är ett betydelsefullt steg på vägen till en fast och ändamålsenlig organisation av den kommunala vuxenundervisningen. Fortfarande är emellertid utbildningsministern inte särskilt sinnad att biträda skolöverstyrelsens tidigare framförda och upprepade förslag om arvodestjänster för huvudlärare och institutionsföreståndare inom den kommunala vuxenundervisningen. Tillfället hade annars, tycker jag, varit ganska givet, då lärarorganisationen nu ändå skall förstärkas. Tjänster som huvudlärare och institutionsföreståndare – jag har sagt det många gånger tidigare och upprepar det gärna – är mycket betydelsefulla. Inom ungdomsskolan existerar sedan länge sådana arvodesbefattningar, och det finns ingen anledning att behandla en skolform med den kommunala vuxenundervisningens omfattning och samhällsbetydelse sämre i pedagogiskt och organisatoriskt avseende än ungdomsskolan.

Det av utredningen om skolans inre arbete – SIA – initierade förslaget om en omvärdering av systemet med huvudlärare har knappast någon direkt relevans i fråga om den kommunala vuxenundervisningen, vars inre problem, som jag menar, har föga likhet med grundskolans. Och i vad gäller särskilt institutionsföreståndarna så lär de inte försvinna vad som än kommer ut av SIA. De är helt nödvändiga, och jag skall gärna redovisa det senare i debatten om det behövs. Deras uppgifter torde inte ens denna mångordiga utredning kunna prata bort. Ett bevis redan nu för det är att regeringen i fjol, trots SIA, i en särskild proposition tog initiativet till inrättandet av nya institutionsföreståndartjänster i grundskolan. Det var inte utbildningsministern utan den biträdande som gjorde det, men det gjordes dock. Starkare var alltså från regeringens sida inte kopplingen till SIA-behandlingen, och utbildningsutskottet böjde sig då – i fjol. Men det tycks vara stört omöjligt för utbildningsutskottets majoritet att stå på egna ben i den här frågan. I dag drar man sig åter snabbt in bakom SIA-slöjorna.

Det är väl dokumenterat att både huvudlärare – i sin nuvarande funktion – och institutionsföreståndare har betydande uppgifter att fylla inom

vuxenundervisningen. Erfarenheterna – och de är många; jag skall gärna redovisa dem – visar klart att det inom vuxenundervisningen föreligger ett stort behov av inte endast allmänpedagogisk utan även ämnespedagogisk handledning av inte minst lärarna. Flertalet av dem saknar fortfarande – vi har inte kommit i gång med sådan utbildning – egentlig vuxenpedagogisk utbildning, till men för undervisningens kvalitet och effektivitet. Jag menar att en pedagogisk förstärkning är i hög grad påkallad och borde sättas in utan att man väntar och väntar på vad som skall bli resultatet av SIA-utredningen, remissbehandlingen och så småningom ett riksdagsbeslut.

Jag ber alltså, fru talman, att få yrka bifall till reservationen 1, som just tar upp frågan om huvudlärare och institutionsföreståndare inom vuxenutbildningen.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Fru talman! Före påsk behandlade vi vuxenutbildningen med undantag av punkten G 5 i budgetpropositionens bilaga 10, avseende driftbidragen till den kommunala vuxenutbildningen. Jag gjorde i debatten då, den 19 mars, en uppräknig av de mycket skiftande former som dagens vuxenutbildning rymmer, och jag skall inte upprepa det i dag. Jag vill bara slå fast att det är bra att alla dessa skiftande former finns – en mångfald i fråga om både målsättning och studieformer som är värdefull.

En uppfattning som väglett senare års reformarbete inom vuxenutbildningen är att allt fler skall komma i åtnjutande av vuxenutbildningsutbudet. Från folkpartiet har vi sagt att bredden och variationen är nödvändiga om de vuxenstuderande, oavsett studiemål, studieförutsättningar och personliga förhållanden, skall få möjlighet att komplettera och bygga ut sin tidigare utbildning, som för väldigt många fortfarande är kortare än dagens grundskola.

Det är angeläget att undanröja hinder som nu innebär att presumtiva vuxenstuderande måste avstå från att få önskad utbildning. Ett ofta förekommande hinder har varit att kurserna inte kunnat komma till stånd därför att man inte lyckats samla det stipulerade antalet studerande som måste vara minst tolv i resp. ämneskurs. Det gäller framför allt områden utanför de större tätorterna. Nu har reglerna mjukats upp genom att stödområdet får inrätta kommunal ämneskurs om det varaktigt finns åtta kursdeltagare. Samma regel gäller ett antal orter där skiftarbete förekommer i betydande omfattning. Denna liberalisering av bestämmelserna har visat sig vara mycket värdefull. Men fortfarande är det problem på många orter att kunna komma upp till tolv kursdeltagare. Det innebär att många kurser inte blir av, med en utglesning av det totala kursutbudet som följd. Detta är, menar vi, en påtaglig begränsning nu när vi kunnat registrera en dämpad tillströmning till den kommunala vuxenutbildningen.

Från folkpartiet och centern har vi ånyo motionerat i detta ärende, och eftersom vi inte lyckats samla utskottets flertal bakom vårt krav

Onsdagen den
2 april 1975

*Bidrag till driften av
kommunala skolor
för vuxna m. m.*

har vi i en reservation hemställt att riksdagen måtte besluta att kommunerna skall få inrätta grundskolekurser om det bedöms varaktigt finnas lägst åtta deltagare i kurs. En åtgärd av det slaget kommer att medverka till att mindre orter, som f. n. ej kan tillgodose invånarnas utbildningsbehov på grund av otillräckligt deltagarantal, får bättre vuxenutbildningsservice. Vi menar att den ofta uttalade förhoppningen om en bättre regional spridning av vuxenutbildningen bör kunna infrias genom en sådan åtgärd.

Jag yrkar alltså, fru talman, bifall till reservationen 2.

Herr Nordstrandh har på ett målande sätt beskrivit den långa väg man haft att vandra när det gällt den kommunala vuxenutbildningens lärartjänster. Jag skall här bara tillägga att det är glädjande att vi har fått denna förändring och förbättring att dessa tjänster kan inrättas och får inrättas om tjänstgöring kan förutses för halvt redovisningsår.

Inom den kommunala vuxenutbildningen kan timunderlaget av lättförklarliga skäl variera från termin till termin i högre grad än inom ungdomsskolan. Men även om detta förhållande skapar en viss osäkerhet om undervisningsunderlagets varaktighet menar utskottet att detta inte är ett tillräckligt skäl att för dessa tjänster frångå regler som tillämpas för inrättande av exempelvis extra ordinarie lärartjänster inom ungdomsskolan. Utskottet har därför ansett att för inrättande av extra och extra ordinarie tjänst som lärare inom kommuns skolväsende bör fordras att tjänstgöring kan förutses för ett halvt redovisningsår. Det innebär, menar vi, en klar förbättring i förhållande till propositionens förslag. Genom de nya tjänsterna med anställning i skolväsendet kommer undervisningssituationen i den kommunala vuxenutbildningen att stabiliseras och anställningsskyddet att öka för de timlärare som får sådan tjänst.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan med undantag för punkten 3, där jag yrkar bifall till reservationen 2.

Herr KARLSSON i Mariefred (c):

Fru talman! Förra året uppnåddes enighet här i riksdagen om att det förelåg behov av en särskild fast tjänsteorganisation för lärare inom den kommunala vuxenutbildningen, främst på grund av de speciella förhållanden som råder inom skolformen. Det är värt att notera – och har noterats här tidigare – att det har gått att nå enighet i utskottet nu om reglerna för att inrätta dessa tjänster, och att utskottet har tagit hänsyn till att dessa lärare har samma behov av trygghet som lärare inom andra skolformer. Det är glädjande att man kunnat nå enighet härom, även om det har krävt tid – både förra året och nu. Som herr Jonsson i Alingsås sade finns det anledning att räkna med att undervisningssituationen genom dessa åtgärder kommer att stabiliseras – med bibehållande av den nödvändiga flexibiliteten.

Anställningstryggheten är för lärarna givetvis en mycket viktig sak, men det starkaste skälet för att skapa en fast tjänsteorganisation måste

ändå vara behovet av att ge kursdeltagarna en så god och lämplig undervisning som möjligt. Lärare med inriktning på vuxenutbildning och med erfarenhet från och utbildning för sådan undervisning är en förutsättning för att skolformen skall kunna fylla sin uppgift.

Låt mig också uttrycka min tillfredsställelse över att möjligheter nu – långt om länge – har skapats till fyllnadstjänstgöring för folkhögskollärare inom vuxenutbildningen. Det är viktigt att kunna tillvarata både deras erfarenhet inom vuxenundervisning och möjligheterna att den vägen samordna vuxenutbildningens olika former. Även där har det tagit tid. Det är snart tre och ett halvt år sedan jag första gången i en enkel fråga pekade på denna åtminstone för mig självklara möjlighet, som inte var självklar för det då ansvariga statsrådet.

Jag noterar också att utskottet tagit fasta på nödvändigheten att en omorganisation av kurserna i svenska för utländska studerande görs på sådant sätt att förutsättningarna för studerandebbyte inte blir försämrade.

Centerns representanter i utskottet har liksom herr Jonsson i Alingsås ställt sig bakom yrkandet på en generell rätt för kommunerna att inrätta kurser på grundskolenivå, om det bedöms varaktigt finnas lägst åtta deltagare. Frågan är gammal. De nuvarande reglerna om minst tolv deltagare har visat sig vara ett hinder, inte bara för en nödvändig utjämning av möjligheterna till vuxenutbildning mellan olika regioner utan också för en utjämning av utbildningen som sådan.

Riksdagen har också med hänvisning till glesbygdsp Problemen successivt gått med på att på försök sänka deltagarantalet på vissa orter och har även sagt sig vara villig att ta ställning till ytterligare förbättring, när man kan överblicka resultatet av försöksverksamheten.

Enligt skolöverstyrelsen är tiden mogen för en sådan sänkning av deltagarantalet.

Förra året avstyrkte utskottet motionsyrkandet härom genom att anföra att frågan om ändrat system för resursanvisning – med förslag om friare resursanvändning – då bereddes inom Kungl. Maj:ts kansli. I år avstyrker utskottet genom att hänvisa till att frågan nu ligger hos SVUX.

Det står klart att man särskilt i mindre kommuner kan ha svårt att få tillräckligt antal deltagare för att kunna inrätta kurser. Men SÖ har också redovisat att det inte gått att med de nuvarande bestämmelserna åstadkomma någon större utjämning av de regionala skillnaderna i fråga om möjligheter till studier.

Med all respekt för SVUX möjligheter och ambitioner att bedöma de båda förslag till ett annat system som föreligger synes det dock vara anledning att upprepa kravet på en generell sänkning av deltagarantalet i avvaktan på det förslag som kan komma fram. Detta måste givetvis bli föremål för en förnyad beredning inom regeringens kansli. Enligt vår uppfattning är det nödvändigt att göra något redan nu. Glesbygdsp problem uppträder inte bara inom stödområdet. Det är även nödvändigt att inför andra former av vidgad vuxenutbildning se till att garantier

Onsdagen den
2 april 1975

*Bidrag till driften av
kommunala skolor
för vuxna m. m.*

skapas för ett, som det heter, rikt och varierande utbud också för dem som av olika anledningar är hänvisade till den kommunala vuxenutbildningen. Även lärartillgången talar för detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen nr 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WIKLUND (s):

Herr talman! Jag hoppas att de få ledamöter som nu sitter i kammaren håller mig räkning för att jag inte utvecklar de frågor vi nu diskuterar så värst mycket längre. Under de närmast föregående åren har dessa varit aktuella flera gånger, och vi behöver kanske inte så ingående vädra de argument som tidigare vädrats.

Inte heller har det hänt så mycket sedan behandlingen i fjol. Det som man nu som en historisk händelse noterar att vi är eniga om, tycker jag att vi skall vara eniga om utan ytterligare argumentering. Det har dock varit problem. Jag tror det var herr Nordstrandh som sade att det varit lång väg fram till de fasta tjänster inom vuxenutbildningen som vi nu är ense om.

Jag vill försäkra herr Karlsson i Mariefred att om det hade varit så enkelt för utbildningsdepartementet som reservanterna tycks tro att lösa de problem som återstår, så hade man inte behövt skicka förslagen till SVUX. Både SVUX och skolöverstyrelsen hade framlagt förslag i den frågan. Men det är inte så enkelt, och det vet de utskottsledamöter som handlagt ärendet.

Frågan om deltagarantalet är inte enbart ett glesbygdsproblem. Även tätorterna har redovisat svårigheter att få fullt antal kursdeltagare enligt de regler som gäller för att få starta ämneskurser i den kommunala vuxenutbildningen, nämligen tolv deltagare.

Vi kommer alltid att få gränsfall. Går vi ner till åtta deltagare, får vi gränsfall då också. Vi som är verksamma inom studieförbunden vet att många studiecirkel inte kommer till stånd eller inte kan starta därför att de inte får ett tillräckligt antal deltagare.

För att helt kort beröra reservationerna vill jag om reservationen I säga att utskottet i år har redovisat att de här frågorna håller på att remissbehandlas, varför man anser att lösningen – eller i varje fall prövningen – ligger så nära i tiden att det finns skäl att avvakta det förslag i dessa frågor som kan komma från regeringen.

Det är självklart – och jag tror att hela utskottet kan skriva under vad herr Nordstrandh sade – att det behövs pedagogisk förstärkning inom den kommunala vuxenutbildningen. Man bedriver ju försöksverksamhet och utbildar grupper av lärare som skall arbeta speciellt inom den kommunala vuxenutbildningen, osv.

Majoriteten i utskottet anser också att lärarnas trygghet i arbetet är

en viktig fråga, men en lika viktig och central fråga är ändå vilka möjligheter de studerande har att få den bästa formen av undervisning inom den kommunala vuxenutbildningen. Det är mot den bakgrunden som utskottsmajoriteten av bl. a. prioritetsskäl inte har kunnat gå med på de förslag som föreligger i motionerna och som har föranlett reservationerna. Jag menar när det gäller reservationen 1 att den pedagogiska förstärkning som det finns behov av nu kan tillgodoses ganska bra genom att vi får fasta tjänster inom den kommunala vuxenutbildningen. Allt eftersom vi vinner erfarenheter och får resurser kommer väl också de andra problemen att kunna lösas.

Mot den bakgrunden, herr talman, yrkar jag avslag på reservationen 1.

Mycket kortfattat sedan om reservationen 2, som jag också nämnt tidigare! I det här ligger hela frågan om den fria resurstilldelningen till den kommunala vuxenutbildningen.

Här har man haft att pröva olika förslag. Skolöverstyrelsens förslag gick ut på att man skulle pröva tilldelningen utifrån stödområdesindelningsprincipen, dvs. med tre olika former av stöd. SVUX redovisade i sitt huvudbetänkande inte några olika stödformer, utan anslöt sig till den beloppsram som skolöverstyrelsen hade anvisat. Nu har vi inom SVUX, där jag sitter som ordförande, att pröva frågan om hur de här medlen skall tilldelas de olika typer och storlekar av kommuner som finns i landet så att det blir ett rättvise- och jämlikhetsförhållande i utbildningen.

Mot den bakgrunden – eftersom frågan prövas och, såsom departementschefen också har anfört i regeringspropositionen, ett förslag kommer under innevarande år – yrkar jag, herr talman, avslag på reservationen 2 och bifall till utskottets förslag.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Regeringen och utbildningsutskottet kände sig vad beträffar institutionsföreståndare inte hindrade av behandlingen av SIA-utredningen i fjol, herr Wiklund, men utbildningsutskottet gör det i år. Vilken egenartad konsekvens i betraktelsesättet! Det går inte att komma ifrån en förundran inför den.

Sedan sade herr Wiklund att vi är överens om – och det vill jag gärna vitsorda – att det behövs ytterligare pedagogiska och organisatoriska förstärkningar inom den kommunala vuxenundervisningen. Men man frågar sig då varför utbildningsutskottets majoritet alltid beflitar sig om att visa ett slags absurd rädsla för att säga något erkännamt om exempelvis institutionsföreståndare när den frågan är uppe. Inte ett ord om behövligheten av institutionsföreståndare denna gång heller i utbildningsutskottets betänkande! Endast ett naket avslag med hänvisning till SIA-behandlingen, som om man inte kunde ha en egen mening fotad på hittillsvarande erfarenheter av tjänsterna i fråga. Jag tycker mig här skönja ett slags vidskeplig övertro på SIA som ett orakel. Men då skall man inte glömma, herr Wiklund, att orakelsvar nästan alltid är tvetydiga, föga tillförlitliga och en aning luriga.

Herr KARLSSON i Mariefred (c):

Herr talman! Nej, herr Wiklund, jag sade inte alls att det skulle vara så förfärligt enkelt att ta ställning till de båda förslag som gäller resursanvändningen. Jag uttryckte mig på det sättet att med all respekt för SVUX vilja och förmåga att lösa problemen – och jag skulle vilja tillägga med all respekt också för ordförandens i SVUX vilja och förmåga att lösa problemen – så kommer det att ta tid att lösa dem. Det var därför jag pekade på nödvändigheten att göra någonting i avvaktan på ett förslag från SVUX. En generell sänkning av deltagarantalet föreslås just i avvaktan på ett sådant förslag.

Sedan märkte givetvis herr Wiklund att när jag talade om en enkel lösning gällde det den gamla frågan om folkhögskolelärarnas möjligheter att få fullgöra fyllnadstjänstgöring inom kommunal vuxenutbildning – detta som nu har skett sedan det fördes fram första gången för tre och ett halvt år sedan.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Herr Wiklund menade tydligen med kommentaren "hade det varit så enkelt kunde vi gått med på rätt mycket" att den reservation som finns fogad vid betänkandet är ganska onödig. Jag vill dock hävda att detta knappast är något tekniskt problem utan det är mera fråga om en viljeinriktning. Jag tror också att ett beslut enligt vårt förslag skulle vara speciellt gynnsamt för de områden som ligger utanför tätorterna. Herr Wiklund säger att problemet med deltagarantalet inte bara är ett glesbygdsproblem utan att det förekommer även inom tätorter. Det är väl i så fall ytterligare ett skäl att bifalla yrkandet i reservationen 2.

Jag menar alltså att det är angeläget att fortsätta med att undanröja de hinder som finns kvar på vuxenutbildningens område. Det gäller både de sociala och ekonomiska men också de geografiska hindren. Ett bifall till reservationen 2 skulle klart förbättra situationen.

Herr WIKLUND (s):

Herr talman! Det är riktigt att detta inte är ett tekniskt problem. Det är i första hand ett ekonomiskt problem, därför att det medför betydande kostnader.

Den förundran som herr Nordstrandh känner kan ju bero på att vi ser ideologiskt olika på vad man skall prioritera i sammanhanget. Jag menar att vi med de knappa resurser som står till buds i första hand skall prioritera de studerande och givetvis också ta hänsyn till tryggheten för de grupper befattningshavare som skall arbeta inom vuxenutbildningen. Jag tänker då närmast på de lärare som vi nu kommer att få tjänster för. Men i en andra omgång prioriteringar ifrågasätter jag – om man sätter de båda reservationerna mot varandra – om man ändå inte skall prioritera en nedskärning av antalet deltagare framför införande av huvudlärartjänster inom den kommunala vuxenutbildningen. Allt det här tar dock sin tid, och det fordrar resurser – och det är alltid prioriteringar och avvägningar som blir avgörande i de här sammanhangen.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! När det gäller framför allt arvoderade institutionsföreståndare, som verkligen får utrymme för att sköta institutionerna, kan det inte få röra sig om prioriteringar. De är helt enkelt nödvändiga. Det har redan visat sig i grundskolan och i gymnasieskolan, och det håller på att visa sig mer och mer inom den kommunala vuxenutbildningen. På institutionsföreståndarna vilar sådana uppgifter i omhändertagandet av institutionen att det inte finns någon som helst möjlighet att vara utan dem i längden. Det haltar sig fram för närvarande inom vuxenundervisningen vid de stora enheterna. Det är ju detta det är fråga om, de stora självständiga enheterna – inte dem som har samkörning med grundskolan eller gymnasieskolan, där det redan finns institutionsföreståndare.

Jag skulle kunna redogöra för vilka uppgifter institutionsföreståndarna har – men jag skall inte göra det – inte minst av rena säkerhetsskäl när det gäller de laborativa ämnena. Jag skall inte ta till överord och säga att det är livsfarligt, men det är ytterligt farligt när institutioner med laborativa ämnen inte sköts av sakkunnigt folk, som institutionsföreståndarna är. De har också skyldighet att sköta dem. Vi löper uppenbara risker genom att inte ha den tjänstetypen i våra skolor inom vuxenundervisningen. Det kan vilken fysik- eller kemilärare man än talar med intyga.

Herr WIKLUND (s):

Herr talman! Nu ville herr Nordstrandh göra jämförelser med grundskolan. I det första inlägget ville han inte göra det. Han gör tydligen det som passar bäst för den aktuella argumenteringen. Jag menar också att det skall finnas sakkunnigt folk och ifrågasätter om vi inte nu kan få fram det genom att vi får lärartjänster inom vuxenutbildningen. De som skall vara med i laborationer måste väl ändå kunna något – även om de inte är institutionsföreståndare.

Sedan vill jag avslutningsvis säga, vilket jag glömde förra gången: Jag har heller ingen tilltro till SIA – kanske inte av samma anledning som herr Nordstrandh, utan därför att ett genomförande av SIA kommer att kosta oss ganska mycket. När det ärendet skall behandlas får vi kanske en annan typ av prioriteringsdiskussion än den vi för i dag.

Överläggningen vad härmed slutad.

Punkten 1

Utskottet hemställer bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr

Nr 47

Onsdagen den
2 april 1975

*Bidrag till driften av
kommunala skolor
för vuxna m. m.*

Onsdagen den
2 april 1975

*Bidrag till driften av
kommunala skolor
för vuxna m. m.*

Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 266

Nej - 46

Avstår - 1

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Elmstedt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Jonsson i Alingsås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Elmstedt m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonsson i Alingsås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 202

Nej - 111

Avstår - 1

Punkterna 4-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 11 Föredrags

Utbildningsutskottets betänkande

Nr 8 med anledning av propositionen 1975:39 med förslag till lag om rätt för sammanslutningar av studerande eller anställda att utse ledamöter i styrelse eller annat organ vid läroanstalt för högre utbildning

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Tillvaratagande av skogsavfall, m. m.

Nr 47

Onsdagen den
2 april 1975

*Tillvaratagande av
skogsavfall, m. m.*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 4 med anledning av motion om tillvaratagande av skogsavfall, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:280 av fru Marklund m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen förordade Arjeplogs revir som försöksområde för verksamhet av det slag som avsågs i fjolårets beslut om 2 milj. kr. till stöd till forskning och utveckling rörande maskiner och metoder för tillvaratagande av skogsavfall m. m.

Utskottet hemställde att riksdagen lämnade motionen 1975:280 utan åtgärd.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jordbruksutskottet har i betänkande nr 4 avslagit motionen 280 med förslag om att Arjeplogs revir skall förordas som försöksområde för verksamhet av det slag som avses i fjolårets riksdagsbeslut om 2 milj. kr. till stöd åt forskning och utveckling rörande maskiner och metoder för tillvaratagande av skogsavfall m. m. Avslaget motiveras med att det ankommer på skogshögskolan att i samråd med Nämnden för skogsteknisk forskning administrera denna verksamhet och att det tillsatts en projektledning och ett antal projektgrupper. Vidare framhåller utskottet att de aktuella forskningsprojekten inte torde få någon effekt på sysselsättningsläget i Arjeplog. Utskottet slutar med att uttala sin förståelse för de synpunkter rörande behovet av sysselsättning i Arjeplog som anförs i motionen.

Trots att det inte finns någon reservation till betänkandet vill jag ändå på ett par punkter kommentera utskottets skrivning.

Detta att verksamheten planeras för en flerårsperiod ser jag som en möjlighet för utskottet att ta vara på vad som anförs i vår motion och föreslå att riksdagen förordar en viss lokalisering av verksamheten. Man är ju då inte helt bunden av det förhållandet – något som också utskottet anför – att årets budgetmedel har tagits i bruk.

Vi har i motionen framhållit Arjeplogs revir av flera skäl. Utskottet tar mest upp det sysselsättningspolitiska skälet. Det är möjligt att verksamheten, så som den nu lagts upp, inte är så arbetsintensiv att det blir någon större ökning av antalet arbetstillfällen, men i en trakt som denna är varje arbetstillfälle en tillgång. Därutöver finns dock de i motionen åberopade goda naturliga förutsättningarna för den verksamhet som avses, förutsättningar som kanske också skulle ge fler arbetstillfällen. Försöken skulle dessutom – som vi också framhåller i motionen – i det aktuella området pågå under sådana förutsättningar att de kunde ge besked om möjligheterna att tillvarata avfall även vid stora snödjup och sträng kyla. Sådana förhållanden råder otvivelaktigt i Arjeplog.

Såsom skäl för vårt yrkande har vi också framhållit ASSI:s råvarubehov och möjligheterna att bibehålla Arjeplogs revir som självständig förvalt-

Onsdagen den
2 april 1975

*Tillvaratagande av
skogsavfall, m. m.*

ningssenhet. Dessa argument förbigår utskottet helt.

Med tanke på det gensvar som motionen har väckt – lokalt i Arjeplog lika väl som bland fackfolk i domänverket och på länsplanet – torde det bli anledning att återkomma till de frågor som har aktualiserats i motionen. Det måste vara möjligt för riksdagen att styra användningen av medel som anslås för viss verksamhet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen 280.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Som framgår av jordbruksutskottets betänkande nr 4 beslöt förra årets riksdag att för innevarande budgetår – något som motionären redan har framhållit – anvisa 2 milj. kr. för forskning och utveckling rörande maskiner och metoder för tillvaratagande av skogsavfall för energiändamål och andra ändamål som har sammanhang därmed. Det sades i propositionen att forskningsverksamheten borde skötas av skogshögskolan efter samråd med Nämnden för skogsteknisk forskning.

Man har gjort den bedömningen att årligen kvarlämnas vid avverkningar stubbar, toppar, kvistar och grenar som sammantaget uppgår till uppemot 20 à 30 milj. m³ sk. Det är alltså en mycket betydande volym det är fråga om. Genom att ta bort skogsavfallet från avverkningsområdena kan man också minska insektshärjningarna, som nu är ett gissel och som på sikt minskar skogens tillväxt.

Nu föreligger den situationen att det för innevarande budgetår anvisade anslaget, enligt vad som uppgivits till utskottet, i sin helhet redan är disponerat. Utskottet har givetvis, som motionären alldeles nyss framhöll, den allra största förståelse för behovet av åtgärder som skapar sysselsättning också inom de områden som omnämns i motionen 280. Utskottet anser sig emellertid inte i det här sammanhanget böra förorda någon särskild åtgärd med anledning av motionen. Därför ber jag att få yrka bifall till vad utskottet hemställt i sitt enhälliga betänkande.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Många av de forskningsprojekt som herr Hedström nämnde i början av sitt anförande skulle vara lämpliga att studera just under de förhållanden som Arjeplog erbjuder, och det är, som jag sade, ett av skälen till att vi har väckt motionen. Därutöver upprepade herr Hedström vad som redan står att läsa i utskottets betänkande. Låt mig därför upprepa att det förhållandet att de medel som anslagits för det första av tre år av en planerad verksamhet redan är disponerade i och för sig inte hindrar riksdagen från att uttala sin mening om var det torde vara mest effektivt att fortsättningsvis bedriva den aktuella verksamheten. För en sådan form av styrning talar alla de skäl som jag tidigare har anfört, och jag skall inte upprepa dem.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Fru Marklund uppehåller sig framför allt vid de effekter på sysselsättningen som ett bifall till motionen skulle medföra. Men hon underlåter att nämna vad som har anförts av de verkliga experterna på området. De säger att anslagsfördelningen mellan olika projekt går ut på mera teoretiska saker. Därför torde inte den här motionen ha någon verklig effekt i fråga om sysselsättningsskapande åtgärder.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 280 av fru Marklund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 13 Anslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 9 med anledning av propositionen 1975:1 i vad avser vissa anslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1–6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Handelssekreterare

Regeringen hade i propositionen 1975:1 bilaga 12 (handelsdepartementet) under punkten B 2 (s. 27–31) föreslagit riksdagen att till Handelssekreteraren för budgetåret 1975/76 anvisa ett reservationsanslag av 17 234 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1975:387 av herrar Andersson i Örebro (fp) och Sjönell (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att en tjänst som handelssekreterare med uppgift att främja de mindre och medelstora företagens export inrättades i Köpenhamn.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1975:387 till Handelssekreterare för budgetåret 1975/76 anvisade ett reservationsanslag av 17 234 000 kr.

Reservation hade avgivits

1. av herrar Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c) och Andersson i Örebro (fp) samt fru Hambræus (c) och fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet bort hemställa

Nr 47

Onsdagen den
2 april 1975

Handelssekreterare

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1975:387 till Handelssekreterare för budgetåret 1975/76 anvisade ett reservationsanslag av 17 809 000 kr.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Oljeprishöjningarna har medfört betydande underskott i Sveriges bytesbalans under 1974. Problemet omfattning framgår klart av omkastningen av vår bytesbalans från ett överskott på 5,3 miljarder 1973 till ett underskott på 4,5 miljarder 1974, en försämring på närmare 10 miljarder. Enligt de beräkningar som gjorts får vi sannolikt vara beredda på att underskottet blir större under 1975.

De höjda oljepriserna har medfört att betydande köpkraft har förts över till producentländerna. Detta köpkraftstillskott som tillförts OPEC-länderna måste successivt omsättas i ett ökat tillflöde av varor och tjänster till dessa länder. Under 1974 ökade Sverige sin export av varor och tjänster till oljeländerna påtagligt och snabbare än förutsett. Därför är det välmotiverat att handelssekreterarkontor inrättas i Teheran och Beirut som föreslås i årets budgetproposition. Det är en förstärkning av den kommersiella bevakningen på denna marknad och medför automatiskt ett ökat stöd till svenska exportföretag som avser att göra marknadsinbrytningar där. Här delar vi reserverter självklart utskottsmajoritetens uppfattning.

Som konsumentland kan Sverige inte finansiera sig ur sitt oljeprisbetingade underskott. Vi måste producera och exportera oss ur det. Det framgår också av budgetpropositionen att det är en nödvändighet inte minst med tanke på vår höga ambitionsnivå i fråga om aktiviteter och sysselsättning. Detta är en viktig del av bakgrunden i diskussionen om hur vi skall finansiera bytesbalansen. Därför är statens insatser när det gäller den kommersiella bevakningen på olika utlandsmarknader av större betydelse nu än tidigare.

Vår ställning som en av industrivärldens mest framgångsrika exportnationer har vi nått genom svenska företags förmåga att skickligt marknadsföra sina varor och tjänster. Men det är en position som det inte är självklart att vi får behålla i framtiden utan ökade satsningar på kommersiell marknadsbevakning från staten och näringslivet. Genom avtal mellan staten och Sveriges Allmänna Exportförening fick vi den 1 juli 1972 ett centralt organ, Sveriges Exportråd, för att planera, samordna och genomföra åtgärder för att främja Sveriges export.

Exportrådet besitter en väldokumenterad kunskap om olika marknader och deras behov av bevakning. Exportrådet har liksom vi reserverter tagit upp frågan om den kommersiella bevakningen i Norden. Vi reserverter föreslår att man skall inrätta ett handelssekreterarkontor i Köpenhamn. Det är ett krav som vi från folkpartiet och centern har fört fram till riksdagen under ett flertal år. Den kommersiella bevakningen på den nordiska marknaden är utomordentligt angelägen. Tidigare, före 1974, var Sverige det enda nordiska land som inte hade en kommersiell

bevakning i Danmark, Norge och Finland. Fjolårets statsverksproposition upptog ett handelssekreterarkontor i Finland, vars besättning trädde till den 1 april i år. I årets budgetproposition har man tagit upp en handelssekreterarorganisation i Oslo.

Det är viktigt för svenska företag att de nordiska marknaderna får en bra kommersiell och merkantil bevakning. Det framgår framför allt av den exportstatistik vi har. Den nordiska marknaden tar 26 % av den totala svenska exporten. Enligt dagsfärska siffror som jag fått från kommerskollegium belöpte sig exporten till dessa tre nordiska länder till 17 595 milj. kr.

Varför har vi reseranter ansett det vara så angeläget med en förstärkning av bevakningen på den nordiska marknaden? Jo, bl. a. därför att Norden är en ganska självklar första marknad för de mindre och medelstora företagen i deras exports introduktion utanför Sverige. Det var synpunkter som tidigare inte beaktats av utskott och riksdag, men vi har nu fått tjänster i Finland och Norge. Det tycker vi är bra. Det är angeläget att just dessa marknader blir väl bevakade – framför allt då för de mindre och medelstora företagen. I tidskriften *Aktuellt i handelspolitiken*, nr 2 1975 – den utges av handelsdepartementet – står: För att stödja särskilt de mindre och medelstora företagens exportansträngningar föreslås att ett handelssekreterarkontor inrättas i Oslo. Därigenom fortsätts den linje som handelsdepartementet följt på senare år, nämligen att inrätta kommersiella representationer på våra viktigaste marknader. Då frågar man: Danmark då? Danmark – som i storleksordningen är nummer fyra av de marknader som svensk export går till – tar 8,5 % av den totala svenska exporten och tog under 1974 varor för 5 296 milj. kr. Det är inte så litet. Därför ställer man sig frågande inför att man där inte har fått en merkantil representation. Detta är önskemål som framförts under flera år, vilket jag tidigare sagt. Man hade, när man inom departementet gjorde en utredning om handelssekreterarkontor och bevakning på olika marknader, förutsatt att Köpenhamn också skulle bli begåvat med ett handelssekreterarkontor. Trots allt är Danmark vår fjärde exportnation i storlek, trots allt ligger Danmark inom EG-området och det är speciellt värdefullt att mindre och medelstora företag får detta exportstöd när de skall gå ut på den marknaden. Det är förvånansvärt att utskottet inte med en rad i betänkandet nämnt betydelsen av den danska marknaden för svensk industri. Men det kanske inte behövs. Utskottet har inga synpunkter på värdet av Danmark som avnämmare av vår export. Man har bara avslagit motionen utan ett ord. Man anser väl att det räcker med vad som framförts i propositionen.

Herr talman! Den nordiska marknaden är och kommer självklart att vara en mycket viktig marknad för svensk exportindustri och Danmark är fortfarande den vita fläcken på den merkantila bevakningens karta, vilken vi reseranter anser skall täckas.

Med detta vill jag yrka bifall till reservationen 1 som är fogad till näringsutskottets betänkande nr 9.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! De svenska handelssekreterarkontorens betydelse runt om i världen behöver vi inte tvista om. De har den allra största betydelse för att främja vår export. På den punkten kan vi, herr Andersson i Örebro, vara alldeles överens.

När reservanterna nu föreslår – vilket också framhölls av herr Andersson – inrättande av ett handelssekreterarkontor i Köpenhamn fr. o. m. nästa budgetår skulle detta i och för sig vara både bra och vällovligt. Men vi kan ju inte satsa överallt på en gång.

Att den nordiska marknaden är betydelsefull för oss råder det inga delade meningar om. Vi har också under fjolåret uttalat oss för en ytterligare satsning. Nu kommer, som framgår av budgetpropositionen, fr. o. m. nästa budgetår nytt handelssekreterarkontor att inrättas i Oslo. Man lever alltså upp till vad som utlovades under fjolåret. Nu vet vi också att starka krav rests av svensk industri på en bättre bevakning och bättre hjälp till bevakning av våra intressen i vissa av de oljeproducerande länder i Mellersta Östern. Det får därför hälsas med tillfredsställelse att handelsministern föreslår inrättande av ett handelssekreterarkontor i Teheran från den 1 januari 1976 och en förstärkning av vårt kontor i Beirut.

Hade våra resurser varit en bra bit större än vad de är i dag kunde man givetvis också önskat sig, som reservanterna gör, ett kontor i Köpenhamn. Men allting kostar som bekant pengar och vi måste göra avvägningar även mellan flera aldrig så väl motiverade objekt.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att satsningen just på detta område för med sig en ökad kostnad på inte mindre än 2,8 milj. kr. i förhållande till detta budgetår och att anslaget når upp till den aktningvärda summan av 17 234 000 kr. Vi får hoppas att tillväxten i vår ekonomi fortsätter. I så fall kommer vi att kunna räkna med en ytterligare förstärkning på detta område framöver. Förhoppningsvis bör reservanternas och herr Anderssons i Örebro önskemål om ett handelssekreterarkontor i Köpenhamn kunna uppfyllas under ett kommande budgetår.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till urskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Handeln med de nordiska länderna betyder mycket för sysselsättningen här i Sverige. Omkring 150 000 svenskar arbetar i produktionen för att framställa de varor som vi exporterar till de nordiska länderna. Exporten till denna marknad ger alltså sysselsättning åt ett stort antal människor.

Herr Bengtsson i Landskrona säger att vi för framtiden kan tänka oss merkantil bevakning i Köpenhamn om bara resurserna blir bättre. Resurserna kan bli bättre om man satsar just på Köpenhamn. Exporten medverkar trots allt till en inte liten del av våra intäkter och vår levnadsstandard. Enligt de preliminära siffror jag i dag har fått från kom-

merskollegium hade vi förra året en export på 70 390 600 000 kr., och det är ju inte så litet. Det visar hur mycket den svenska exporten i sin helhet betyder.

Jag har tidigare sagt att den nordiska marknaden är utomordentligt viktig för den mindre och medelstora industrin. Just därför att Danmark ligger inom EG-området behövs all tänkbar hjälp från ett handelssekreterarkontor åt dem som tänker göra inbrytningar på den marknaden.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Herr Andersson i Örebro och jag är inte så långt ifrån varandra i sakfrågan. Vi är helt överens om att vårt land är mycket beroende av en ökad export. Att Danmark är ett av våra stora avnämländer är jag också beredd att skriva under på. Det är naturligtvis angeläget för oss att se till att öka vår export, bl. a. på den marknad som Danmark utgör och som ligger så nära oss. Jag menar nu inte att det skulle vara oriktigt att satsa på den nordiska marknaden. Men Danmark och Köpenhamn ligger ändå så nära oss att det bör vara betydligt lättare för svenska exportörer att själva åtminstone i viss utsträckning bevaka och bearbeta denna marknad. Jag delar dock herr Anderssons i Örebro uppfattning att vi, om vi hade haft de ekonomiska resurserna, med det snaraste borde satsa på Danmark och Köpenhamn vad gäller inrättande av ett handelssekreterarkontor. Vi har dock inte outsinnliga resurser utan måste göra avvägningar. Även om det kan synas synnerligen angeläget att göra en satsning också på Köpenhamn, menar jag att detta får anstå något år. Förhoppningsvis kan vi våga räkna med att ett handelssekreterarkontor kan inrättas där under nästa år.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Andersson i Örebro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Andersson i Örebro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 201
Nej - 111
Avstår - 1

Onsdagen den
2 april 1975

*Exportfrämjande
åtgärder*

Punkten 8

Exportfrämjande åtgärder

Regeringen hade under punkten B 3 (s. 31–37) föreslagit riksdagen att till Exportfrämjande åtgärder för budgetåret 1975/76 anvisa ett reservationsanslag av 14 130 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975:917 av herr Nyhage m. fl. (m, c, fp), vari hemställts att riksdagen beslutade att det nuvarande stimulansprogrammet för tekoindustriernas exportansträngningar fortsattes under ytterligare en treårsperiod och att under budgetåret 1975/76 anvisades ett belopp av 5 milj. kr.,

1975:1615 av herr Gernandt (c) samt

1975:1632 av herr Hovhammar m. fl. (m, c, fp), vari hemställts att riksdagen skulle

1. besluta om fortsatt statligt stöd för exportfrämjande åtgärder till den manuellt arbetande glasindustrin att under budgetåret 1975/76 utgå med ett oförändrat belopp av 700 000 kr.,

2. medge att för budgetåret 1975/76 ramen för statsgaranti för lån till denna industri hölls oförändrad vid 4 milj. kr.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1975:917 och 1975:1632 till Exportfrämjande åtgärder för budgetåret 1975/76 anvisade ett reservationsanslag av 14 130 000 kr.,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1615.

Reservation hade avgivits

2. av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c) och Hovhammar (m) samt fru Hambræus (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen skulle

a) med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1975:917 och motionen 1975:1632 punkten 1 till Exportfrämjande åtgärder för budgetåret 1975/76 anvisa ett reservationsanslag av 19 830 000 kr.,

b) med bifall till motionen 1975:1632 punkten 2 och med anledning av motionen 1975:917 medge att för budgetåret 1975/76 fastställdes en ram av 26 500 000 kr. för statsgaranti för lån till tekoindustri och manuellt arbetande glasindustri.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Under föregående punkt började herr Andersson i Örebro sin framställning med att erinra om den radikala omsvängning som vi har fått bevittna i fråga om svenska betalningar – vad vi tjänat in i utlandsvaluta och vad vi fått betala till utlandet för erforderlig import. Siffrorna var obestridliga i den mån de avsåg den förflutna tiden. Beträffande framtiden var herr Andersson en försiktig general. Han sade:

Troligtvis har vi för 1975 att räkna med ett ännu sämre utfall än för 1974. Det torde inte vara särskilt riskabelt att ändra på den formuleringen dithän att man säger: För 1975 har vi alldeles säkert att räkna med ett sämre utfall än för 1974.

Det är sådana tankegångar som ligger bakom också den motion, med motionärer från flera olika partier, där man framställer önskemål om att vissa exportstöd skall utgå också i fortsättningen, till skillnad från den neddragning som har förutsatts i propositionen. Man pekar på två speciella branscher som har sina särskilda problem: dels tekobranschen, dels den manuellt arbetande glasfabrikationen.

Redan för några år sedan ansåg man att dessa branscher hade sina specialproblem, som gav god anledning till att stödja dem som individuella branscher utöver de allmänna stödåtgärder som exportindustrier har kunnat räkna med. Att stödet nu dras ned för dessa industrier ter sig ganska underligt. Det byggdes upp under en tid när konjunkturerne var goda i många köparländer, där man efterfrågade dessa konsumentvaror och där konkurrensen kanske inte alltid var så förfärligt svår. Nu har, som vi vet, konjunkturen gått ner i flertalet länder, och det går ut över inköpen inte minst av konsumtionsvaror på textilsidan och av prydnadsglas och sådant.

Vi vet också att ett antal valutor har försvagats, att dollarn har blivit billigare och att pundet har blivit billigare. Det betyder att den svenske exportör som fakturerar i dessa valutor får färre svenska kronor i handen än vad han tidigare fick, och med dessa färre svenska kronor skall han täcka kraftigt ökade omkostnader här hemma. Ett sådant enkelt resonemang ger ett besked om de svårigheter som branscherna står inför.

I propositionen har man redovisat en utvärdering av det hittillsvarande stödet och menat att man i den utvärderingen har ett besked om att formerna för stödet inte alltid har varit de bästa. Från branschhåll har man bestritt riktigheten av denna utvärdering och ansett att den har gjorts av människor med god teoretisk utbildning men ganska perifer och tillfällig kontakt med de branscher som de på detta sätt har bedömt. Det argumentet har inte majoriteten inom utskottet lyssnat till i någon nämnvärd utsträckning. Hade den gjort det, så hade den kanske hamnat i ett annat beslut.

Så drar man också helt och hållet bort de garantier som man tidigare haft för att möjliggöra ökad upplåning för dessa industribranscher, något som kan vara erforderligt under svåra år som man har att överleva i väntan på att det skall bli hyggligare möjligheter på nytt.

På talarlistan finns från moderat håll dels en verkligt sakkunnig kammarledarmot som själv – som vi vet – driver glastillverkning, herr Hovhammar, dels förste motionären bakom den motion som jag nämnde, herr Nyhage, som representerar en textilbygd. Jag avstår därför från att tala mera om branscherna som sådana och inskränker mig, herr talman, till att yrka bifall till reservationen 2.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Vi har också från centern ställt oss bakom reservationen 2, som gäller anslaget för främjande av teko-industrins export och främjande av den likaledes manuellt arbetande glasindustrins exportstimulerande åtgärder. Utöver vad regeringen föreslagit har vi stött de motioner som föreligger och som är undertecknade av representanter från centern, moderata samlingspartiet och folkpartiet. Motionsvis har man yrkat att stödet till teko-industrin skulle ökas med 5 milj. kr. För den manuella glasindustrin har man yrkat en fortsättning av de gamla stödformerna med ett belopp av 700 000 kr.

Som herr Regnell här nyss framhöll har en utvärdering skett av det tidigare stödet, och denna utvärdering redovisas av departementschefen i den föreliggande propositionen. Man har varit oense om vilket värde utvärderingen har. Andra faktorer talar för motsatsen till utvärderingens resultat, enligt vilket detta exportstöd med individuella bidrag inte skulle ha haft några nämnvärda exportstimulerande effekter.

Den tid under vilken utvärderingen skett har varit mycket kort, och det vill väl till om det inte skall finnas risk för fel utslag när en sådan undersökning sker på alldeles för kort tid.

Exportrådet, som disponerar dessa stimulansmedel för exportaktivitet, har också yrkat på högre belopp, nämligen ytterligare 10 milj. kr. Textilrådet och Konfektionsindustriföreningen har till utskottet avlämnat en skrivelse där man mot propositionen förordar att stödet till teko- och glasindustrierna skall utgå i oreducerad omfattning.

Utskottet säger i sin motivering att det särskilda exportstödet, som det här gäller, skulle ha en klart tidsbegränsad utsträckning. Det är ju lika viktigt att bedöma om tiden är avpassad efter behovet och efter de förhållanden som föreligger.

För den manuella glasindustrins del är det fråga om en fabrikation i en speciell situation och av en speciell struktur. Det är ju en av de få branscher som har kvar sin gamla hantverksmässiga produktion. Det gäller också en av de få tillverkningar som är starkt begränsat lokaliserade till vissa områden i landet – i detta fall till Kronobergs och Kalmar län.

Jag vill gärna säga någonting om motionen 1615 som har behandlats i samma utskottsbetänkande. I denna motion yrkar Anders Gernandt på större exportansträngningar när det gäller byggnadssidan. Utskottet har inte ansett att man kunnat biträda någon del av motionen, och vi har inte heller avgivit någon reservation i detta fall.

Vi vet att under senare år har svenska firmor utökat sin byggnadsverksamhet utomlands, dels i Europa på båda sidor om järnridån, dels i andra delar av världen. Denna expansion är efter våra förhållanden inte liten – det ser man om man i pressen och andra massmedier följer vad som sker på området.

Vad motionären menar är väl att exporten av enfamiljshus skulle kunna utökas och mera anpassas till olika länders behov av bostadshus. Det är givet att när det gäller byggnadsvaror av alla slag som är aktuella

i detta sammanhang kunde det också ske en viss export. Men en begränsning har byggnadsmaterialexporten därigenom att produkterna är rätt svåra att frakta, och det är fraktavståndet som blir avgörande för hur mycket vi skall kunna sälja. Man bygger ju cementfabriker eller yttongfabriker i avlägsna områden hellre än man fraktar dit material från Sverige för att användas i byggnationen.

Jag vill inte säga annat än att motionen i många avsnitt har betydelse, men vi har ändå i utskottet ansett att som det f. n. är kan vi inte biträda herr Gernandts motion om export av hus och om ev. ökad byggnadsverksamhet i utlandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Både herr Regnéll och herr Börjesson i Glömminge har ju berört olika avsnitt av det som sägs i reservationen 2 angående exportstödet till tekoindustrin, men jag vill ändå med några ord beröra de erfarenheter man fått och den utvärdering som gjorts av det exportstöd vartill bidrag har utgått.

Det har varit såväl individuella som kollektiva bidrag, vilka avsett en långsiktig exportutveckling. Självfallet är det – som kommerskollegium sagt – svårt att statistiskt utläsa några definitiva resultat direkt hänförliga till de olika projekten, där vad avser de kollektiva export-satsningarna försäljningsverksamheten först kom i gång i större skala under hösten 1972. Dessutom försvårar de stora konjunkturella svängningarna en säker utvärdering. Enligt vad kommerskollegium anser har emellertid exportstödsprogrammet haft en klart positiv effekt. De individuella bidragen har på ett naturligt sätt kunnat integreras i företagens egna exportansträngningar, vilket givit introduktionsåtgärderna på de olika marknaderna ökad slagkraft. Motsvarande effekter har uppnåtts genom de kollektiva åtgärderna. Flertalet av åtgärderna inom de kollektiva projekten skulle inte ha kunnat genomföras enskilt av företagen.

Förutom den ökning av de totala ekonomiska resurserna som stödprogrammet inneburit har det statliga exportstödet bidragit till att förbättra företagens marknadsföring. Härvid har bl. a. den rådgivande verksamheten från sekretariatets sida – det har ju funnits ett sekretariat knutet till kommerskollegium som särskilt sysslat med detta – varit av vikt. Ansökningsförfarandet för erhållande av individuella bidrag har för många företag medfört en mer disciplinerad och långsiktig marknadsplanering samt en mer medveten länderprioritering. Utskottet framhåller också att den disciplinerade marknadsplaneringen just har medfört detta. Utbildningen av personalen vid handelssekreterarkontoren har möjliggjorts genom de bidrag som utgått för de olika kollektiva aktiviteterna.

Jag delar den bedömning som kommerskollegium har gjort i sitt yttrande över samarbetskommittéernas för konfektions- resp. textilindustrierna gemensamma framställning av den 28 maj 1973 avseende fortsatta stimulansåtgärder för teko-industrierna. Eftersom jag sitter med

i styrelsen för kommerskollegium och har biträtt den uppfattningen att det är angeläget och viktigt att fortsätta med detta stöd står jag självfallet bakom den här reservationen.

Om man ser på exportutvecklingen för teko-branschen finner man att den är utomordentligt intressant. Mellan åren 1971 och 1974 var det en mycket stark värdemässig ökning. År 1971 uppgick exporten sålunda till 1 033 000 000 kr., och 1972 hade den stigit till 1 132 000 000 kr. De siffror som jag har tagit fram i dag visar att exporten 1974 uppgick till 1 788 773 000 kr. Det är alltså en betydande uppgång i exporten när det gäller textilfibrer, garner, vävnader, trikså och konfektionerade varor. Man skall i sammanhanget beakta att en 10-procentig ökning av den svenska teko-exporten motsvarar produktionen med ungefär 1 500 helårsanställda. Det är alltså fullt klart att teko-industrin betyder utomordentligt mycket för sysselsättningen i områden med sådan industri.

Om man gör en realistisk bedömning kommer man fram till att de närmaste åren troligen blir avgörande för om den svenska teko-industrin skall kunna utnyttja det ändrade marknadsläge som uppstått genom att företagen har introducerat sig på olika håll. Företagen måste ju dels kunna försvara, dels utvidga sina positioner inom den gamla EFTA-marknaden, dels också kunna göra avgörande inbrytningar på främst de ursprungliga EG-länderna. Det är mycket viktigt att de aktuella företagen där har ett bra fotfäste när full tullfrihet uppnås. Den bedömningen har också kommerskollegium gjort.

Om statsmakernas stöd till teko-industrin drogs in, så skulle detta få besvärande verkningar. Men jag tror att med statligt stöd kommer vi att få en livsduglig produktion här i landet och kommer att kunna behålla en hemmamarknadsindustri, som dock får kämpa mot en mycket besvärande lågprisimport. Jag anser att det är i hög grad motiverat – och en förutsättning för ett långsiktigt exportprogram – att det statliga stödet bibehålles.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Alla är väl överens om att det för svenskt näringsliv är mycket viktigt att vi försöker bibehålla vår sysselsättning och därmed också vår materiella standard. Och när det gäller de sakerna är vi mycket beroende av att vi har en stark export. Vårt land är ett typiskt exportland. Men det är också uppenbart att om vi vill behålla den nuvarande sysselsättningen och den levnadsstandard vi har i dag – och som väl ingen vill pruta på – så måste också exportandelen av vår produktion öka i fortsättningen. Vi måste med andra ord betala utlandet kraftigt ökade kostnader för bränsleimporten med bl. a. en ökad varuexport.

Regeringen har i årets budgetproposition fört fram synpunkter på och förslag till olika exportfrämjande aktiviteter. Men den positiva syn på nödvändigheten av en ökad svensk export som regeringen i klara ordalag deklarerar har i propositionen fått en uppföljning som liknar en saltomortal.

Under rubriken Exportfrämjande åtgärder redovisas för 1974/75 utgående anslag med 5 350 000 kr. Detta föreslås för 1975/76 bli höjt till 14 130 000 kr., en höjning således med icke mindre än 8 780 000 kr. Av detta ökningsbelopp är 3 000 000 kr. en ökning av medlen till allmänna exportfrämjande projekt. Samtidigt föreslås emellertid att hittillsvarande exportstöd till teko- och glasindustrierna på sammanlagt 7 200 000 kr. helt skall slopas. Av detta branschriktade exportstöd har 6,5 milj. kr. gått till teko-industrierna, och 700 000 kr. har gått till den manuellt arbetande glasindustrin. En formell ökning med 3 000 000 kr. för allmänna exportfrämjande projekt blir alltså, herr talman, i verkligheten en minskning med 4,2 milj. kr. Det är den reella effekten.

Vår export är, som alla i denna kammare vet, mångsidigt sammansatt. Den omfattar mycket, från tunga basvaror till högförädlade, tekniskt sinnrika produkter. Kravet på exportinsatser är i dagens marknadsbild betydande i alla branscher – det vågar jag säga. Däremot är möjligheterna att finansiellt bära de betydande kostnader som modern exportmarknadsföring kräver starkt varierande branscherna emellan. Omfattande utredningar har gjorts om detta, delvis med statlig medverkan.

Vår manuella glasindustri, som jag närmast representerar, är en sådan bransch som kommit i en från flera synpunkter besvärlig situation. Branschen har under det senaste decenniet arbetat under synnerligen pressade ekonomiska förhållanden. Möjligheterna för en manuellt arbetande sektor i näringslivet – det gäller inte bara glasindustrin utan även andra industrier – att genom rationaliseringar bemästra kostnadsökningarna är över huvud taget starkt begränsade. Branschens problem har också efter den utredning som i slutet av 1960-talet genomfördes av professor Ulf af Trolle ytterligare kartlagts av statsmakterna.

Genom en serie åtgärder, omfattande bl. a. ett statligt utbildnings- och exportstöd och ett samtidigt genomförande av en förbättrad struktur inom branschen, har en ökad export såväl volym- som värdemässigt kunnat åstadkommas. Detta har i sin tur gjort det möjligt att hejda sysselsättningsnedgången i branschen trots en sviktande hemmamarknad. Försvagningen av positionerna på hemmamarknaden kommer emellertid uppenbarligen att fortsätta under trycket av kostnads- och prisutvecklingen inom landet. En fortsatt exportökning av betydande omfattning kommer därför oundgängligen att krävas de närmaste åren, om den manuella glasindustrin skall kunna vidmakthålla en sysselsättning av nuvarande storleksordning.

Om denna målsättning har såväl branschföretagen som kommunala och statliga organ hittills varit eniga. Sysselsättningen har under den senaste tioårsperioden krympt från 4 200 till 2 600 anställda. På denna nivå tycks den i varje fall f. n. ha stabiliserats. Drygt hälften av dessa är för sin sysselsättning beroende av exporten.

Herr talman! Under det senaste året har i den internationella orons spår följt en alltmer avvikande hållning på världsmarknaden. Omsorgen om penningvärde och bytesbalans har tvingat många länder att på olika

sätt söka begränsa sin import. Det senaste exemplet på detta har vi i dagarna i vårt broderland Finland. Särskilt oroande är det att flera för vår glasexport centrala marknader med USA, Storbritannien och Danmark i spetsen visar en mycket svag konjunkturbild, som hårt drabbar vår glasexport. Det är i denna avvaktande och på centrala områden vikande marknadsbild som den svenska glasexporten skall aktiveras och öka. Det är i denna situation, där det uppenbarligen kommer att krävas ännu kraftigare exportinsatser från svenskt håll, både kvalitativt och kvantitativt, som regeringen föreslår att det särskilda exportstödet till den manuella glasindustrin skall slopas.

Statens egna organ – statens industriverk och kommerskollegium – liksom statens och näringslivets gemensamma organ, Sveriges Exportråd, har samtliga – jag vill gärna erinra om det – så sent som under hösten 1974 starkt understrukit nödvändigheten av att den manuella glashanteringens även efter nuvarande budgetårs utgång erhåller fortsatt branschstöd för exportfrämjande åtgärder. Behovet av sådant stöd till denna särpräglade bransch har inte minskat under tiden därefter; tvärtom. Konkurrensen på världsmarknaden har hårdnat än mer, samtidigt som kostnadsbilden för den manuella glasindustrin blivit än ogynnsammare. De tunga posterna på kostnadssidan för oss inom glasbruket är i dag självfallet arbetskraften, energin och arbetsmiljön. Vi vet alla, icke minst i denna kammare, vilka nya pålagor som företagen står inför när det gäller dessa områden.

Det är i viss mån riktigt att ett exportstöd på 700 000 kr. inte ensamt löser exportproblemen för den här branschen – jag vill gärna instämma i det. Men det är en viktig pusselbit i sammanhanget, och effekten är mer än marginell. Förefintligheten av branschstödet kan över huvud taget möjliggöra igångsättandet av exportfrämjande aktiviteter, som i annat fall av ekonomiska skäl ej kunnat förverkligas av företagen.

För den löncintensiva glasindustrin medför den fortsatta utbyggnaden av ett avgifts- och skattesystem där lönesummorna utgör bas ofrånkomligen en successiv finansiell urholkning. Konkurrenssituationen med andra glasproducerande länder där denna typ av avgiftsbelastning ej förekommer blir snedvriden, till nackdel för svensk glasexport. Finansministern har nyligen sagt att en höjning av arbetsgivaravgifterna belastar företagen på samma sätt som en lönehöjning. Detta håller emellertid inte riktigt streck i praktiken. Löncintensiva branschområden drabbas hårt av denna felsyn. I Frankrike, där man har ett system av socialförsäkringsavgifter som i stor utsträckning påminner om vårt, har man uppmärksammat vart man är på väg, om man fortgående höjer denna typ av avgifter. För att slå vakt om de manuella sektorerna inom den franska industrin är man därför nu i färd med att omkonstruera systemet så att exempelvis den manuella industrin i Frankrike, bl. a. glashanteringen, som där har en rätt stor betydelse, skall få rimlig möjlighet att överleva.

Allra sist, herr talman! I näringsutskottet har majoriteten – social-

demokrater och vpk – ansett sig böra följa regeringsförslaget och hemställt om bifall till detta. Den borgerliga minoriteten har däremot fäst större avseende vid vad de myndigheter och andra organ som under gångna år biträtt med handläggningen av exportstödsfrågorna haft att anföra. Dessa organ har nära kunnat följa företagen. De har därför fått en god inblick i här berörda branscher och deras speciella problem. Det är här fråga om att i ett ansträngt marknadsläge få till stånd en fortsatt exportökning – en exportökning som möjliggör att ett betydande antal anställda i svårt trängda branscher kan beredas fortsatt sysselsättning. Det är detta frågan gäller. För oss som representerar minoriteten i utskottet har dessa synpunkter varit tungt vägande. Vi har i en reservation hemställt om bifall till de motioner som har väckts i frågan och som syftar till att ge ökad trygghet i sysselsättningen för de anställda i nu berörda branscher.

Herr talman! Det är därför som jag yrkar bifall till reservationen 2.

Herr NYHAGE (m):

Herr talman! I egenskap av motionär för ett fortsatt särskilt exportstöd till teko-industrierna vill jag här helt kortfattat ytterligare understryka bakgrunden till hemställan i motionen 917 och vikten av att den bifalles.

Det särskilda exportstödet till teko-industrierna har utgått sedan budgetåret 1970/71. Det är alltså nu inne på sitt femte år. Det har utgått i form av dels individuella bidrag, dels kollektiva insatser.

De erfarenheter av dessa stimulansinsatser som kunnat dras efter denna relativt korta verksamhetsperiod är påtagligt positiva. År 1970 utgjorde exporten av teko-varor ca 1 000 milj. kr. Nu uppgår den till det dubbla eller ca 2 000 milj. kr. årligen. Under 1974 ökade exporten med ca 400 milj. kr. Från 1970 till 1975 har antalet personer som kan anses få sysselsättning genom exporten av teko-produkter ökat med ca 10 000 från 11 000 till 21 000, alltså nära nog en fördubbling!

Vidare kan här hänvisas till den skrivelse som näringsutskottet erhållit från Textilrådet och Konfektionsindustriföreningen. Av denna framgår att enligt nu tillgängliga uppgifter har de företag som erhållit individuella bidrag under samtliga verksamhetsår ökat sitt sammanlagda exportvärde med 52 % mellan 1971 och 1973. I skrivelsen framhålls att det torde vara helt uppenbart att kontinuiteten i de individuella bidragen verksamt har bidragit till en eftersträvd snabb exportutveckling.

Handelsministern har i sitt ställningstagande mot en förlängning av det särskilda exportstödet till teko-industrierna hävdad, att de individuella bidragen inte ger någon nämnvärd exportstimulerande effekt. Utskotts-majoriteten ansluter sig till denna uppfattning. Med hänsyn till de uppgifter som jag här har redovisat är detta ett mycket anmärkningsvärt ställningstagande. Det grundar sig emellertid på en utvärdering som omfattar endast ett mindre antal företag under en relativt tidig del av verksamhetsperioden. Utredningen är alltså varken aktuell eller representativ för den totala verksamheten. Ett ställningstagande grundat på denna ut-

värdering är därför inte relevant.

För ett stöd talar dessutom att den svenska teko-industrin under de närmaste åren torde komma att möta en hårdare konkurrens från EG-länderna i takt med att tullavtrappningen fullföljs. Detta påtalas också i den tidigare återopade skrivelsen från Textilrådet och Konfektionsindustriföreningen, i vilken konstateras att mellan 1972 och 1974 exporten av teko-produkter till EG-länderna ökade med 87 milj. kr. samtidigt som importen ökade med 293 milj. kr. Importöverskottet var alltså 206 milj. kr., vilket i produktionsvärde representerar sysselsättningen för ca 2 000 personer inom den svenska teko-industrin. Det är således ytterst angeläget, framhålls det i skrivelsen, att den svenska industrin får resurser att genom ytterligare intensifierad marknadsbearbetning medverka till en bättre balans i handeln med EG-länderna beträffande teko-produkter.

Herr talman! Det finns alltså mycket starka skäl som talar för att exportstöd till teko-industrierna skall bibehållas. Detta uttalas också enhälligt av branschorganisationer och fackföreningar med anknytning till dessa industrier. Försämrade möjligheter i en marknadssituation som uppenbarligen kräver ökade insatser kan få ödesdigra konsekvenser. Inte minst gäller detta för Borås- och Sjuhäradsbygden, där teko-industrierna är påtagligt förankrade och där de skapar utkomst för ett mycket stort antal människor. För denna bygd och de människor som verkar där är det av ett avgörande intresse att dessa industrier kan vidareutvecklas. Det borde därför vara helt naturligt att de främjas i sin verksamhet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 av herr Regnéll m. fl.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! De medel som anvisas under denna punkt i handels-huvudtiteln är främst avsedda som stöd för bransch- och temabundna aktiviteter som stöder företagens exportansträngningar. Det är härvid fråga om kollektiva insatser, som syftar till ökade möjligheter på exportmarknaden. Detta stöd är ju ingenting nytt för året utan har utgått även tidigare. Värdet av detsamma har aldrig ifrågasatts av någon, vad jag har uppfattat, men däremot har beloppens storlek ofta diskuterats.

I budgetpropositionen har i år för exportfrämjande åtgärder tagits upp ett reservationsanslag på 14 130 000 kr. Reservanterna förordar som vi hört av ett flertal talare, och det framgår också av reservationen, att beloppet ökas med ytterligare 5 700 000 kr. Detta belopp skulle utgöra en fortsättning på det särskilda exportstödet som under en försöksperiod av ungefär fem år tidigare utgått till teko- och den manuellt arbetande glasindustrin. Man önskar, som vi hört, att vi skall binda oss under ytterligare en treårsperiod. Av det belopp som föreslås för kommande budgetår vill man att 700 000 kr. skall få disponeras av den manuellt arbetande glasindustrin och att 5 milj. kr. skall utgå till exportstöd för teko-industrierna. Då detta specialdestinerade stöd infördes till dessa båda industrigrenar blev det klart utsagt att stödet var tidsbegränsat. Export-

stödet avsågs ursprungligen verka i fyra år för teko-industrin och tre år för glasindustrin, men det har sedan som bekant – vilket också framhållits här – förlängts i två omgångar i avvaktan på att en utvärdering skulle bli genomförd.

Handelsministern redovisar nu att utvärderingen är genomförd, och av denna framgår att individuella kontantbidrag till enskilda företag inte har åstadkommit någon nämnvärd förändring i företagens exportbeteende. Däremot har, säger handelsministern, de bidrag som utgått till kollektiva exportobjekt positivt påverkat företagens exportbeteende och bidragit till att öka effektiviteten i exportansträngningarna. Det är mot denna bakgrund som handelsministern föreslår att det särskilda exportstödet till teko- och glasindustrierna inte förlängs.

Detta innebär inte att stödet i och för sig upphör. Det säger vi också i utskottets betänkande där vi framhåller att det är befogat att stödja företagens ansträngningar att öka exporten. Men vi menar att det är rimligt att det får ske inom ramen för stöd till kollektiva branschprojekt.

Det har ju aldrig varit meningen att vissa företag skulle inräkna stödet i sin årliga budget som en ordinarie inkomstpost. Pengarna skulle användas som en extra stimulans för åtgärder på exportmarknaden som man eljest inte hade orkat med.

Nu får man konkurrera på lika villkor med en rad andra näringsgrenar om tillgängliga medel, och det kan jag inte finna orimligt. Presenterar man projekt – och det gäller såväl den manuellt arbetande glasindustrin som teko-industrin – som kan bedömas värdefulla ur svensk export-synpunkt, kan betydligt större belopp komma att stå till förfogande än vad som varit fallet hittills.

Exportstödet omfattar f. n. också statsgarantier för lån till industrin. Nu föreslår handelsministern att ytterligare lånegarantier inte skall utgå efter detta budgetårs utgång. Motivet härför är, såsom vi kan utläsa ur budgetpropositionen, att garantierna utnyttjats i mycket begränsad utsträckning. För innevarande år har av ramar på sammanlagt 26,5 milj. kr. endast 3,8 milj. kr. tagits i anspråk. Reservanternas krav om oförändrade garantiramar är därför, anser utskottsmajoriteten, inte motiverade. Man får i stället använda sig av de garantier för lån till exportändamål som administreras av industriverket.

Herr talman! Jag anser sammanfattningsvis att vi nog inte har anledning att måla hin på väggen, såsom jag uppfattade att herr Hovhammar och delvis även herr Nyhage gjorde. Det är angeläget att vi ser om vårt hus och stöder den svenska industrin så långt som det över huvud taget är möjligt, så att denna kan verka på exportmarknaden. Vi är mycket angelägna om detta. Det framgår också av att vi anslår så betydande belopp för detta ändamål, nämligen över 14 milj. kr. Jag tror nog att vi skall klara oss på exportmarknaden om vi använder dessa pengar på ett riktigt sätt.

Herr talman! Detta leder mig fram till ett yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
2 april 1975

*Exportfrämjande
åtgärder*

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Bengtsson i Landskrona är mycket väl medveten om att dessa båda branscher – teko och glas – drabbas mycket hårt. Båda branscherna är mycket arbetskraftsintensiva, och de drabbas även, som jag nämnde i mitt anförande, av arbetsgivaravgifter och andra pålagor. Det är därför intressant att notera att både Exportrådet, industriverket, kommerskollegium, branschorganisationer och även vissa fackföreningar har uttalat sig för att ett exportfrämjande stöd även i fortsättningen skall utgå till berörda branscher.

I realiteten medför emellertid vad majoriteten har uttalat sig för att det hittillsvarande exportstödet till dessa branscher på sammanlagt 7,2 milj. kr. helt skall slopas. En formell ökning sker visserligen med 3 milj. kr., men i verkligheten blir det en minskning med 4,2 milj. kr. Det kan vi som är sysselsatta inom dessa branscher inte stå till svarts för. Vi anser att dessa pengar behövs för att ytterligare öka vår export. Visserligen har stödet förlängts ett par gånger, men alla som har sysslat med marknadsföring och inte minst med export vet att det tar många år innan man kan se resultatet av de åtgärder som man sätter in. Det är alltså ett arbete på lång sikt. Därför är det följdriktigt att exportstödet fortsätter till framma för företagen och därmed också för de anställda.

Herr NYHAGE (m) kort genmäle:

Herr talman! I likhet med handelsministern ville herr Bengtsson i Landskrona förringa värdet av de individuella bidragen. Men ofrånkomligt är ändå att nu redovisade siffror visar att de företag som kontinuerligt har fått dessa bidrag har kraftigt ökat sitt exportvärde – en ökning med 52 % från år 1971 till 1973. Uppenbarligen har det att göra med kontinuiteten i stödet. Som redan har sagts av herr Hovhammar betonar en lång rad branschorganisationer, fackföreningar och ämbetsverk betydelsen av detta stöd. Det finns alltså anledning att inte minska detta stöd utan bibehålla det, i varje fall i den utsträckning som krävs i motionen.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Herr talman! Som jag framhöll i mitt första anförande är jag i likhet med utskottsmajoriteten naturligtvis klart medveten om nödvändigheten av att göra det så lätt som över huvud taget är möjligt för de svenska exportföretagen. Vi är helt beroende av att de kan öka sin export i så stor utsträckning som möjligt. Men när man nu har haft specialdestinerade pengar för teko-industrin under fem år och för den manuellt arbetande glasindustrin under fyra år och därefter gjort en utvärdering, måste man ändå se vad som redovisas i budgetpropositionen i detta avseende.

Utvärderingen av de individuella bidragen baseras på 28 undersökta företag. Man konstaterar att de individuella bidragen inte har givit något nämnvärt i utbyte. Däremot har de kollektiva projekten givit ett betydligt

bättre resultat. Därav drar jag samma slutsats som handelsministern har gjort, nämligen att det är rimligt att satsa på det stöd som har givit det bästa utbytet.

Vi skall inte underskatta de drygt 14 milj. kr. som står till förfogande för såväl den manuellt arbetande glasindustrin som teko-industrin. Kan man presentera verkligt goda och lovande projekt, har man, som jag framhöll i mitt första anförande, chans att få sin beskärda del av dessa pengar. Varken teko-industrin eller den manuellt arbetande glasindustrin står alltså utan medel för att gå ut på exportmarknaden. Med det anslag till handelssekreterarkontoren som vi fattade beslut om under förra punkten och den ytterligare satsning som där gjorts har företagen ökade möjligheter att använda sig av denna väg. Gör de så, skall de lyckas i sina ansträngningar.

Herr NYHAGE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara redovisa att utvärderingen omfattade 12 företag för budgetåret 1971/72 och 16 företag för budgetåret 1972/73. Den avsåg alltså ett ganska tidigt skede av verksamhetsperioden, och den utfördes i begränsad omfattning. Det har gått ett par år sedan dess, och färskare siffror visar ändå att de individuella bidragen har haft en stimulansseffekt som inte är föraktlig.

Herr HOVIAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att alla är överens om att för att kunna klara den fulla sysselsättningen i de här två branscherna behövs det en ökad exportaktivitet. Den ökade exportaktiviteten kan svårligen åstadkommas utan det exportstöd som vi i dag diskuterar, och därför får de som röstar mot detta stöd också ta konsekvenserna av en eventuellt tilltagande arbetslöshet i de branscher det här gäller.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Hovhammar vill jag säga att med den satsning vi gör skall det inte behöva bli fråga om någon sysselsättningsminskning på de här bägge områdena.

Herr Nyhage underkänner den utvärdering som gjorts. Beror det möjligen på att dess resultat inte sammanfaller med den uppfattning som han företräder? Jag har anledning misstänka att det förhåller sig på det sättet.

Då återstående talare återkallat sin anmälan till talarlistan var överläggningen härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt

Onsdagen den
2 april 1975

*Drivmedelsförsörj-
ningen i glesbygd*

votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 8 mom 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152

Nej - 152

Avstår - 2

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan fru Fredriksson (s) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 9-20

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 14 Drivmedelsförsörjningen i glesbygd

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 10 med anledning av motioner om drivmedelsförsörjningen i glesbygd.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 10 har de motioner som väckts i frågan om drivmedelsförsörjningen i glesbygd enhälligt avslagits. Det gäller inte mindre än fem motioner. Men avslaget beror på att frågan om drivmedelsförsörjningen i glesbygden och den indragning av bensinstationer, som oljebolagen företagit de senare åren, kanske håller på att lösas. Frågan är nämligen under utredning. Den har aktualiserats också tidigare år.

Utan tvivel har man här fått ett delproblem av olje- och energiproblemet i stort: Det har under senare år visat sig att oljeleverantörerna varit be-

nägna att lägga ned försäljningsställen av olja och bensin med motiveringen att anläggningarna inte var av den storleksordningen att de var lönsamma. Men då kommer glesbygdens försörjning med drivmedel i fara. Var och en måste inse att det är orimligt att människorna i glesbygden skall behöva färdas långa vägar för att kunna förvärva drivmedel, då man på detta sätt måste förbruka olja och bensin för att kunna göra inköp av desamma. Det kan inte vara tillrådligt då vi vet att denna produkt förr eller senare inte kommer att räcka till. Därför måste hela samhället se till att drivmedelsförsörjningen kan klaras av även i glesbygder och att den inte åsidosätts inom dessa områden.

Vissa kommuner har allredan beslutat hemställa hos oljebolagen att inte vidta några åtgärder inom deras områden förrän man kontaktat kommunen och fått en överläggning om hur dessa frågor skall kunna lösas. Om det förfaringsättet är tillrådligt kan vara diskutabelt. Det kan bli så att oljebolagen begär motprestationer av kommunerna vid sådana förhandlingar.

Vid äldre bensinstationer ligger kanske trasiga tankar nergrävda i jorden. I sådana fall blir det naturligtvis en fråga som kommer att beröra både staten och riksdagen samt drivmedelsförsäljningsföretagen, men även kommunerna och deras byggnadsnämnder och hälsovårdsnämnder blir berörda. Tillsammans måste dessa kunna enas om en för glesbygden välvillig planering på detta område. Jag vill understryka att jag för min del anser att det är en oerhört viktig fråga som bör bevakas i god tid innan den nuvarande utvecklingen åstadkommer alltför stora skador.

Nu har utskottet, som sagt, inte tillstyrkt motionerna trots deras mångfald, och utskottet är enigt. Skälet till det enhälliga betänkandet är att frågan tagits upp av regeringen, och utskottet är positivt. Kungl. Maj:t uppdrog den 29 november 1974 åt konsumentverket att i samråd med statens pris- och kartellnämnd skyndsamt kartlägga drivmedelsförsörjningen i glesbygdsområden; med det inre stödområdet som en första etapp. Men därmed är det väl självklart – och det måste framgå – att andra områden kommer att följa efter.

Om kartläggningen visar att försörjningen är otillfredsställande eller kan komma att bli det skall verket överväga vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att befolkningen i glesbygdsområdena skall tillförsäkras en tillfredsställande bensinförsörjning. I första hand gäller det naturligtvis de mindre stationerna och de pumpar hos lanthandeln som kallas för singelpumpar. För att ingen fördröjning av bensinförsörjningen i glesbygder skall ske under den tid utredningen pågår har konsumentverket i skrivelse den 20 november 1974 rekommenderat berörda oljebolag att inte företa några åtgärder under en period av ett halvt år och att inte utan föregående samråd med konsumentverket företa några indragningar av singelpumpar i anslutning till lanthandeln. Jag vill understryka att jag anser det viktigt att detta följs upp. Motionerna här har fyllt ett mycket stort behov. Att den första etappen skall utföras i det inre stödområdet bör inte förhindra en kartläggning i riket som helhet. Man skall

Onsdagen den
2 april 1975

*Drivmedelsförsörj-
ningen i glesbygd*

ju börja någonstans. Att ha den bensinförsäljningen kvar kan också bidra till att en lanthandel kan fortsätta sin verksamhet i glesbygderna. Det betyder således även en hel del för övrig service i glesbygderna.

En viktig fråga i detta sammanhang är att statens pris- och kartell-nämnd i maj 1974 fick Kungl. Maj:ts uppdrag att utreda förutsättningarna för ett slopande av orts- och zontilläggen på bensin- och oljemarknaden. Det är då viktigt att tillse att oljebolagen inte tar det som intäkt för indragning av bensinmackar i glesbygderna. Det kan tänkas att ett slopande av orts- och zontilläggen kan få bolagen att dra in de pumpar som ligger längst bort från importhandlarna.

Utskottet vill understryka att det här rör sig om viktiga frågor. Särskilt allvarlig är risken för att glesbygdsinvånarnas möjligheter att köpa drivmedel inom måttligt avstånd hemifrån reduceras genom att oljebolagen genomdriver indragning av försäljningsställen. Utskottet säger också vad jag nyss framhöll, att en lanthandel som mister sin bensinförsäljning får vidkännas en dubbel förlust av intäkter eftersom kunderna kan förledas att i samband med drivmedelsinköpen handla dagligvaror på annan ort. Servicenivån sjunker på så sätt ytterligare.

Jag vill framhålla att jag är belåten med vad vi har kunnat enas om inom utskottet i denna fråga. Jag hoppas att utskottets synpunkter kan leda till en för alla önskvärd lösning av frågan.

Utskottet anger att i den mån som eftersträfvade resultat inte kan nås med oljebolagen – ett alternativ som är önskvärt – får det förutsättas att regeringen tar initiativ till erforderliga åtgärder av annat slag. Det är denna inställning hos utskottet som gör att jag hoppas att frågan kan lösas tillfredsställande. Det gör att vi som har talat mycket för motionerna inte har ansett det vara befogat att reservera oss.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 10.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen och med hänsyn till att utskottets betänkande är enhälligt finner jag det inte motiverat att närmare utveckla denna fråga. Jag vill bara understryka den stora vikt som vi alla i utskottet tillmäter att olja och bensin kan tillhandahållas i glesbygderna. Som denna fråga har utvecklats på sistone har den faktiskt börjat att inge bekymmer. Detta spörsmål är emellertid föremål för utredning och uppmärksamhet, och utredningen har dessutom fått besked om att den skall arbeta skyndsamt. Finansministern har också signalerat att en prisutjämning mellan olika delar av landet skall genomföras. Det finns därför ingen anledning att vidare orda om detta i dag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

Nr 47

Onsdagen den
2 april 1975

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 23.51.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert